

**HERMANN JÄNES'
TAEVAMINEK**

**KIRJASTUS A/S
"VARRAK"
TALLINNAS 1923**

TAEVAMINEK

HERMANN JÄNES

TAEVAMINEK

6200

KIRJASTUS A.-S. „VARRAK“, TALLINNAS 1923.

A_ 3789.

i 1483568 x

PÜHA MAARIA

Ja puistab talipäikse kuldkarikas rõõmu ja valgust kiirtena krigisevale säravale lumele. Taeva sinine lõuend avaneb seks puhuks, nädalate, päevade hallide järel, ja hargnevad pilved, võõrainana argseina poisikestena ära kihutades sinna poole, kus igavik, kauged mõtted ja luulerajad. Taliunes suikudes, maetuna paksu lumivaipa, näevad und metsad ja maa ning katusil valendab otsatu üheetooniline lumi, üle külvatud talirõõmu ja elevusega. Suurlinn, lumised alleed, kuljuste kõlin ja kõik. Raagus puiel kraaksub vares vast ülearusena, aga ainsaks mõnutundeks on voorimehel teha lõbusõitu, külmast lõdisedes. Kuis noorus hõiskab, õhetades pakase mõjul, kuis tõusevad üles nii kenad taliunistused!

Kuhu, kuhu peidan end ses talises elevuses, kuhu tõusen päiksekullast säravana, nagu kevadõhku märgates ses karglõvas ulatuses? Kas üksikuna melankoolikuna rännata lumilagendikul, et uppuda laia maailma, ümber piiratud kristallest ja säravaist kivist? Kas põgeneda maailmast uinuvast üles päikse poole, lahtiskätega hõisata ilmlopmata sinavasse kaugusse? . . .

Ja esimesena armsana kujuna ilmud mulle, püha Maarია, tänapäeval, mil lendlev vares ajuti varjab tiivuga päikest, sünnitades kambris kiirtemängu seinale. Esimesena valuhaavana mäletan Sind, Maarია, kes Sa mulle nii palju jätnud unistusi ja tõsiasjalikka mõtteid. Sinu heaks, Maarία, ei või ma midagi enam teha, sest võimatu see:

kui kaugel Sa oled minust, kui tuhatmiljon versta seal sinavas kuningriigis, kuhu Sa nii igatsesid ja ometi jõudsid! Mälestus Sinust tõuseb sarnasil ilusail talipäivil kui surmaingli tervitus, aga hing valusana nõretab kurbusest, põhjatust leinast.

Kui pisut aja eest see kõik oli! Siis lendlesid õnnepääsukesed Su kodutalu kohal, koplis ammus, mäletan, kirju piimalehm — üks sinu sõpradest! — ja lillis ilutses väätkasv punase elumaja ukstel. Aga ümbrus rõkkas pidutujus, suvimeeleolus, naabritalu noored viitsid Sinu ja õdede-vendadega aega ja rõõm pesitses Su kodus. Kui lähedal nagu eilane päev noid mälestusi nopin! Ei mingit kurbust, ei küsimust: miks ehk kuidas? Ainult igal pool loobumus elu äripäisusest. — Heinamaade kosutav lõhn meelitas mindki ära linna paradiisist külla — taeva!

Nii rõõmsana ja valgena suvikleidis, ühes õega olid kui luik, olid hing, kellest vaikselt unistada, keda armastada võis! Täis värskust, eluküllust, mitte nii kui teised kidurad. Alati nägin, et Sa pole sest maailmast, et igast Sinu liigutusest võis lugeda omapärast ilusat, ülendavat. Kuis Su väikesed vennad-õed õnnes Sinuga lõbustasid; jaaniõhtul hilisel istusime kõik pimedas — oli vaid kaugelt üle tee kustuv jaanik näha, ja kes teab, kui kaua kilkasime otsekuu lapsed. Vast öövilu ajas meid tупpa.

Mis ilusamat, kaunimat, armsamat, kui helged mälestused! Noile annan paiga oma hinges, noid pühendan Sulle, keda enam maa peal ei ole. Miks mitte rännata melankoolikuna läinud päivi lumilagendikul, miks mitte hõisata, aga valus, elu narri-mängus! Seepärast olgu Su mälestus mulle armas, mu noorussõber! Seepärast, viibides vaimude saarel, seal, kusagil kaugel, koo maailma kurbusest mulle mürtpärg ja aseta mulle pähe kingitusena!

Aga vaata, hing liugleb lootsikuna läinud õnne-
aja merel ja niisama mäletan liuglevat lootsikut ühel
suvipäeval rannast eemale. Sõuame üksikule saarele,
mille rahväs vana ja mille hurtsikud nagu oluline
kehastus minevikust. Lootsik liigub rannast kerge
tuulega. Sina, Maaria, istud paadi ninas ja Su õde
Eliise Su kõrval. Peale selle mõned mulle tund-
matud külalised, aga kõik nad saanud täna oma-
deks, sest kõiki ühendab üks ainus — loobumus.
O, mida kõike kõnelesime sel meriteel, vaadates
laineid, ja mina unistasin mingist võimsast, ilusast,
puhtast! Kuis laulsime laule, kõik nii, kuis keegi
oskas, kunni viimati rand paistis, ja me päev otsa
saareküla ilu ja külarahva lahkust imetlesime, juues
puie varjus piima, süües leiba ja lobisedes nõnda
õhtuni. Ja lootsik kandis meid tagasi.

Mu silme ees pole muud, kui teie kaks:
Maaria ja Eliise! Te olete lahutamata üksus oma
külailuduses. Aga näe, nüüd läks Maaria kaugele
meist ja sina, Eliise, nutad. Miks? Miks kaebad?
Sinul kadunud su lahutamata kallis inimene, kellega
nii hästi läbi said, ja nüüd? . . .

Veel mäletan päivi, mil võtsime ette teekonna,
mis täis juhtumusi. Me rändasime vana kloostri,
selle müüride vilus pikutasime. Varemete kõrval
vulisev ojake viis kaugele me mõtteid, igatsused.
Sina, Maaria, olid me truu sõber, Sa aitasid meid
hädast, kui kippus kuri kurbus hinge! Palju tänu!

Õde Eliise kirjutab midagi, rohul lamades.
Näen, ta luuletab, luuletab Sulle, Maaria, ja minule,
et aga ühendada meid kõiki üheks armsaks, kodu-
seks. Kloostrimõisa valitseja majas räägitakse veel
sealsetega toavilus kohvilaual jutte, millest minul
aimugi pole, ja selle kohvi juures unustatakse kind-
lasti mind.

Aga kuis ruttu lähevad päevad! Suvest saab sügise, sügisest tali ja ma ei näe oma sõpru kaemat aega. Vahetevahel kuulen ääriveeri neist, aga aeg lahutab kõik.

Must kuristik päevade asemel. Siis tuleb taas suvi, ent milline! Õhus tundub mingi raske, millel pole lõppu. Sinu kodutalu üle lehvib õnnetuslind. Käiakse kurbade nägudega, kõik on rusutud, aga Sina, Maaria, lamad voodis haigena, kahvatu kui lumi, mis talvel katab maad. Su õnnepäevad on mööda, ja haigus asub voodi jalutsil, hõigates: „Tule, tule!“ Õde Eliise istub päevad, ööd Su juures. Sa vaatad mustil silmil mind, kui ma jälle mõne aja pärast arana astun üle läve, kartes eksitada kurbust. Ma tean, et kõik läinud, et isegi mõelda ei taha tagasi noid aegu, mil viibisime koos õndsuses. Toon sulle rukkililli, mis nopitud väljast põllult. Seal tuleb lõikus, seal tuleb lõikus. Maaria, ja vili saab küpseks!

Aga õde Eliise silitab su pead, valab võib olla pisaraid ilma minu nägemata ja ta ei taha Sinust loobuda! Ta ei taha Sinust loobuda! Keegi ei taha, et Sa ära lähed siit, sest nii hea oli ühes Sinuga! Tänavu lasub üle Su kodutalu must vari, surmaingel lahutab õudselt tiibu ja kõik on kui murtud. Isegi Sinu kirju lehm näib oma loomalikus olemises siiski muretsevat, sest Sa lamad voodis, Maaria, loed nüüd, keha valus vaeveldes lauluraamatut ja usud! Ent miks nii üürikesed on õnne silmapilgud, miks ei lasta inimest elada, ja talle tuleb valu, vaev, ahastus!?

Siis sõidab küla hingekarjane ühes kõstriga kõriseval toredal vankril õue. Ta on kutsutud täna seks, et jumalaarmu anda Sulle, Maaria! Teda

ootab külarahvas, nutavad Su vanemad ja õed-
vennad, kes tahaksid sulle anda ilusaima, väärtus-
likuma endi hingest, et aga päästa Sind!

Sa ütled talle küsimuste peale kõik, ja pastor
on rahul.

Aga aeg lendleb ikka edasi. Päevade mured
muutuvad homseks ahastuseks. Ja siis tutakse mulle
sõnum, mille vaikides kannan pärjana Su hauale!

Nüüd oled Sa oma Issanda juures, Maarია.
Nüüd said sinna õnnemaale, mida igatsesid nii
väga! Ümber Sinu lehvivad ajaingli tiivad, aga
Sa puhkad rahulikult oma viimises sängis. Puhas,
ilus ingel oled Sa, püha Maarია, kes kannatasid,
kunni jõudsid lõpuni. Aga ühes Su põrmuga ei
kanta Su mälestust kodutalust, mille üle Surm
koob musta leinalinikut.

Ärgem kurvastagem, ärgem nutkem, õde
Eliise ja väikesed õed-vennad! Uskugem: püha
Maaria on saanud oma viimse osa! Ent elu läheb
omasoodu edasi. Surm, elu jäävad meile
mõistatuseks.

Püha Maarია puhkab kalmistul külmas mullas.
Veel aasta eest jalutasime kõik siinsamas, haua-
künkaid vaadeldes ja seal all puhkavaid mäles-
tades. Kuis soovis Eliise õhates siin rahu mullas
puhata, aga õde Maarია jõudis siiski ette!

Ma lähen vaimus ühes Eliisega ja teiste
vendadega-õdedega, kes vahepeal suuremaks kas-
vanud ja ilmaelu enam mänguks ei pea, püha
Maaria hauale. Lumine küngas vaid tunnistab,
et siin puhkab rahu tema, aga õudsenä kraaksub
vares lähedal puul. Vait, vares! Siin magab
püha Maarία! Miks segad me vaikset alistumist
elu nukrusele, mis täis kristallpisaraid! Vait, vares!

Lenda kaugele oma tujude kohaselt, mine ära siit pühalikkusest!

Eliise ja nemad palvetavad, langedes lumme. Näen, et veereb pisar silmist, et midagi muud täna pole, kui hingede sulamine haa juures. Ja tõustes vaatab Eliise punasilmil pisut aega kaugusse, siis pöördub ohates haualt. Aga ülal läheb talipäike looja ja punetavad ladvad kalmistul otsekui tulikahjus . . . Küla vaikuses upuvad kõik hääled, kabel seisab tummalt, õudselt ja ristide rägas-tikus säravad nimilauad, läbisegi helki heites.

Päike on loojas. Head und, püha Maarია!

Veebruar 1921.

BACCHANAAL

On alganud suured pidupäevad, on mööda tumelilled mured ja mõistusline elu. On saanud ainsaks lõbuks kihav pea, mis pandud keerlema läpatanud rheinveinist, toodud kusagilt keldrist päevalgele. On roosiline kogu ümbrus, rõkkavas elvuses tuhatpäine inimkond, plärisev muusika ja seintel karglevad saatankujud.

Taas saanud uue mõiste igapäevane elu, tehtud suur sotsiaalne revolutsioon — kuigi esialgu uimases peaaigus, kuhu kipuvad mõtteid segama ebaloomulised illusioonid. Kallame klaas klaasi järgi tolmuksesse kurku, ise seejuures poolmõistusetult naerdes ja karglevast tulestikust pimestetult tuikudes. Võtame viimase jõu kokku, et vähemalt jalul seista, toetudes einelaua seinale. Joobumus vaid veel jäänud, bacchanaal edenegu siis kõrgemani tipuni!

Elekterlampidele tõmmatud üle punane paber, mille tõttu kogu hoone sisemus roosakaskahvatu. Laude ääres istuvad lõbutsevad daamid ja härrad, kes lonks lonksu järgi joovad, segaselt muiates. Nugade klirin ja klaaside jumalik sümfoonia täidab rasket, tolmust õhku. Bacchanaal on täies hoos. Ärev sõelumine ja liikumine palavaks kõetud pea tõttu. Orkestri rõkatavad helid rahuldavad joojaid.

Ühe laua ääres istub noor ajakirjanik, kes arvab viinastetuna endal küllalt kodanlist julgust olevat, et, silmi jõllitades, midagi oma juures olevale rahvuslises ülikonnas daamile seletada. Siis haaratakse laual seisva mürgi järgi ja kallatakse taas kurku.

Ah, tooge, tooge veel veini! Sellest on vähe! Täna joome endid purju, oleme lõbusad! Täna unustame, et oleme inimesed. Hõljume uues maailmas, mis kihab ja keeb. Sest elu on ju — teate — nii —

Ajakirjanik lööb heitvalt käega. Tema preilike satub lõbusasse meeleollu, pikutades hooletult toolil, klaas suu juures, juuksed peas segamini:

„Teate, täna on suurepärane õhtu. Midagi sarnast pole veel olnud — isegi kava ... leiab kiitust!“

„Aga kas Teie veel . . . Ah, teate, olen purjus . . . Parem oleks niisugustest tarkadest asjust mitte rääkida . . . Joome veel! . . .“

Tuled, ikka need pimestavad tuled, mis ei kustu ometi kord! Silmad vaovad juba kinni, keha tuigub, otsekui oleksime saanud äkilise haiguse ja nagu vajaksime arsti! Pauguvad pudelid, millelt tõmmatakse korgid, susiseb viin, lällutetakse ideaali nimel! Preilikesed ja prouakesed tähtsate nägudega ringi käimas, piiludes salakavalalt kord siia-sinna. Hiiglaeluka kurku kaovad pikakaelalised suurtükid, halastamatult hävineb tort, ja peale juuakse tulist teed, mis peab olema lunastavaks ohvriks. Jooksupoiss ruttab alla näitlejate juure, suutes kaenlas hädavaevalt mõnda pudelit kanda. Lillist pole puudus. Uimastav lõhn on juba tüütu.

Vana vigase ninaga polkovnik, kes omal ajal sõdades kannatanud, ajab laua ääres poolpurjus preiliga mõistmatut juttu, kuna ta hääli kähiseb. Tema kehakas kogu tuigub toolil.

„Jooge, jooge veel! Homme pole meid teips enam!“

Kihutavad mööda ratsanikud tulipäised, hõõguvad tuled! Kõrvu lukustavad hüüded ja kajad mis kostavad kusagilt eemalt. Bacchanaal elagu

Täna, täna tahetakse olla joobnud! Tahtakse näidata teistele, et osatakse olla see, mida mitte ei olda, see tähendab, mida ollakse! Juba joonudki pudelist järelmõtlematult, andudes viinale. Pea kihab nagu äripäine turg, aga silme ees muutunud kõik armsaks, kõik lahkeks! Tuntakse inimesed nii lähedal olevat ja muiatakse sada korda hetkes. Jalus salapärane kergus, kui longitakse läbi laudade rägastiku, otsides õiget peatuskohta.

Orkester tuleb mängima. Nõutakse iga loo eest summake raha. Otsitakse endi taskud läbi ja tuuakse krõbisev paberraha välja. Ulatetakse niipalju, kui tarvis.

Orkester mängib kulunud lugusid. Viin kõikidel peas, seepärast kuulatakse ja ei kuulata kah. Ajakirjanik tõuseb laua juurest püsti ja läheb daamiga kuhugi tuikudes ära. Ülevoolav vaimustus igaühel, patustavad pilgud igaühel.

Ha, kas veel küllalt pole viinast!? Kas veel pole igatsus hommiku järgi? Ent on pidupäevad, suur rahupüha!

Vana polkovnik kerkib istmelt ja sosistab midagi orkestrijuhile. See võtab vastu kirju paberi ja hüüab:

„Herra polkovnik laseb tüki mängida! Teate, see armas hümn! . . . Herra polkovnik juhatab ise!“

Veidraid liigutusi tehes aimab polkovnik juhatamist. Mis ta valetab — see orkestrijuh — need kõik kulunud laulud, mida veel vaid joobnutele võib mängida!

Ja teist korda annab polkovnik raha seda põuest kobades. Siis tõstab ta klaasi oma daamile vastu joomiseks.

„Soovite juhatada?“ küsitakse.

„M — m“, vastab ta segaselt ja joob klaasi silmi pigistades tühjaks.

„Herra polkovnik ei soovi juhatada!“

Kajab hirmus, metsik muusika, pörguline kära. Silme ette kerkivad õudsed varjukujud, võimatud elukad. Sinilillad nooled lendavad peas. Õhus kraaksub vares. Kurat lendab läbi lahtise akna ja ajab mööda sõites klaasi laual ümber, viina maha voolates.

Peas hirmus revolutsioon. mäss, arusaamatu seisukord. Ei mäleteta midagi. Lauldakse veel hämaruseni tuntud laule, lauldakse nii, et kõri haige ja lipitsetakse ühislaua ääres neiukestega, neile midagi kurba, mis veel meeles, ümisedes. Uus maailm — äkki muutunud joobnuks kogu maailm.

Joodetakse laua ääres preilikesi purju. Viimased ülejäänud pudelid ilmuvad välja, ja nende kallale kargavad kõik röövloomena.

„Anna mulle kah, kurat! Ära üksinda joo!“

„Ah mis — näed, meie oleme mitmekesi!“

Tuled kustunud. Läbi mitmevärviliste akna-klaaside paistab valgus. Ah valgus? Mis valgus? Hommik.

Joogem veel, laulgem veel! Bacchanaalil olgu ilus lõpp.

Võõrad lahkunud pikkamisi, tuikudes uimaste peadega alla tänavale, kus paistab hommikpäike. Veel istume tumedas puhvetis, veel vaatleme endi tuikuvaid kujusid seinpeeglitel. Oi, milline pettumus!

Kogu elu on hirmus mõistatus. Meie purjus? — Mille peale teie tulete! Teate, pikk unetu öö, see väsitav mäng. Ah, arved? Küll nad ise õien-davad . . .

Teate, ma olen kunstnik, ja ja, mu preili, peaksite nägema . . . Ja kuhu siis mu preilike jäi? Kuhu: ta läks? Hirmus! Alles täna sain tuttavaks. Ahaa — seal nurgas istubki!

Olid suured pidupäevad, oli pühendet kõik bacchanaalile, aga mööda kõik. Nüüd keha hirmus haige, kuid ega meie purjus pole: pikk unetu öö! Ah ja, kui te teinekord seda polkovnikut näete, siis viige minu poolt temale tervisi! Mis? Mind kainelt näha? Ei tea — ei saa aru . . .

Läheme kõik koju.

Jumal teab, kuidas pärale saab. Aga katsume.

Minu paaž on kadunud, vist läks oma preiliga . . . Ah tühja kah, ei maksa otsida. Olge nii head, aidake mu palitu selga . . . Mitte tagurpidi! . . .

Olete mu paaž, jah? Ja mina teie kuninganna . . . Ah, ega ma ometi joobnud polkovnik pole . . .

Õues karglevad majad, hooned, kirikud. Päike paistab. Kojamehed puhastavad tänavaid. Puies-
tikud vaiksed ja vagusad.

Tuleb vastu pime kerjus pojukesega.

„Lubage kopik raha!“

Mis see hull tahab? Kes ta on? Raha? Küsige polkovnikult, minul pole mitte pennigi! . . .

Päike. Valgus.

Bacchanaalilgi lõpp.

August 1919.

ADALBERT KIIVETI LOHE

Ministeeriumikooli õpetaja Adalbert Kiivet, perekondliselt ühe naise mees ja vanaduselt kolmekümnekahe aastane, ilma lasteta, astub täiel sammul laia põlluveert mööda koolimajast tulles otse-suunas läbi õhtuudu talle küllalt tuntud teed. Mustendavate akendega valge koolimaja, mis Kiivetele tagasi vaadates näib kui tublisti suurendet kriitmürakas, jääb sammujale selja taha ühes tumeda taevaga, millel sõuavad suvised pilved oma otsatut rada. Kiiveti jalge all krabiseb pehme muld, mis päeval igatseb nii väga vihma ja niiskust. Põllul lasub õhtuvaikus, ja selles vaikuses tunneb end Kiivet õnnelikuna. Ainult põdsastikus koolimaja lähedal tundub imeline sahin, mille tekitajaks suviõhtu mahe tuul; see jahutab Kiiveti tänapäist õhetavat nägu, otsekui liigutaks siinsamas Kiiveti kõrval mõni daam oma traditsioonilist kirjut lehvikut.

Kiiveti käigul tohib olla õieti öelda kindel eesmärk. On pühapäev, mil kogu küla jälle väiksel liikvel ja eestkätt just noorus ning haridusjüngrid tarvidust tunnevad ja aega leiavad viisipäraseks kooskäimiseks. Seepärast seab Adalbert Kiivet sammud naabritalu poole, mis mõnekümne sammu kaugusel hämaruses nähtavale tulles endas küll Kiiveti arvates midagi müstilist varjab, kuna valgustet aken (talus ollakse liig varased tulevõtjad) pimedal ajal oleks mõnusaks tulitorniks meriteel ehk vähemalt õndsaks teenäitajaks talu juure.

Ent Kiivet teab täna teed hästi, käies koolimaja ning Rootsi talu vahet mitmed korrad, ta

pole mingi romantik-merihädaline, kes sõuab armu-
randa hiilgava tulitorni valguse järgi. Kiiwet on
seks liig arglik indiviid, juba ammu mööda
kihutanud igasugusist romantilis-lüürilistest mee-
oludest. Tema ülim püüd töötada seltskonnas
inimesena, luua midagi ühiselt, kuigi see loodav
oleks nõrk ja paljunõudjaile naeruvääriline. Ja
küla oma vaikusega, igavusega ning väikeste in-
imestega on seks küllalt suur tööväli; õieti tekib
Kiiveti tööhimu ja huvi seltskondlise asja vastu
just sellest, et puuduvad müüd võimalused, et
Kiiwet ise samasugune väike inimesekene. Oma
igapäevast leiba teenides on Kiivetil alati rõõmus
tunne, istudes kooliklassis väikeste mudilaste ees,
kes temale nii imelikult truualamlilikud; Kiiwet
armastab neid poisikesi ja plikakesi otsekui oma
lapsi, kuigi Kiiwet pole veel isa olnud; kes teab,
kuis lood tulevikus kujunevad. Ta õpetab väikes-
tele külanoortele kõiki teadmisi, mis õppekavva
kuuluvad, kui pedagoog täie teadmise ja erilise
huviga ning saab kõigiga hästi läbi.

Õhtuti viibib Kiiwet ametvendade, lähemate
sõprade ja tuttavate pool, kus suuremalt jaolt kõne-
aineks seltskondlised küsimused. Siis harrastab
ta muusikat, mispärast, kusagil klaverit nähes,
selle taha istub, oma teadmised kuuldavale toob
ja selle järgi teataval viisil seltskonda lõbustab.
Aga ta parim seltsimees peale inimsõprade on
viul, millel ta mõnel igaval õhtul kodus, kooli-
majas armsaid lugusid mängib, suuremalt jaolt küll
naisele ja oma kõrgeimale ideaalile — inimõttele.
Sama viuli keeled nutavad tihti pimedas kambris
Kiivetiga ühes kõigest sellest, mis kaugel mürise-
vast suurlinnast, tuledest, kõrtsidest ja lämmata-
vast õhust.

Siiski, Kiivet ei tohi anduda ainuüksi oma isikule ja hingele. Teda ootab seltskondlik töö. Külaseltsimajas asutab Kiivet näitetrupi, millest ta ise esimesena osa võtab, siis aitavad asjale kaasa proua Kiivet, naabri Rootsi talu peretütar Aino, kellest, Kiiveti arvates, lavaliselt palju loota võib, ja Kiiveti ametvend ning parem käsi, sõber Juhkam. Nende ja mitme teise osavõttel edendab Kiivet külanäitemängu, korraldab eeskujulikka „teatri-õhtuid“ ja kavatseb isegi väiksel laulumängu lavastada, muidugi silmas pidades jõudude võimisi ja üldse neid piire, milles töötada tuleb. Selle mõtte peale tuli Kiivet alles hiljuti ja täna oleks tal kohane lähemalt asjast huvitetutega läbi rääkida.

Pea raske uuest ideest ja mitmesugustest kombinatsioonidest, komistab Kiivet põllutee lõpul kivi otsa, kuid suudab end suuremast õnnestusest — mahakukkumisest — päästa ja hüppab endiselt tähelepanematult mõttes üle kiviaia tänavale. Siin leiab ta eest tuttava puulattidest värava, avab selle tasa, kuid kartuseta, astub õue ja läheb üle sametpehme muru kambri juure. Toast kostab lõbus naer ja kõnelemine, aknaeesriideil virvendavad ebaselged inimvarjud, mida nähes Kiivet ära tunneb mõne isiku; peatamata kobistab Kiivet eeskojas ukse järgi, leiab selle, surub laiale käsirauale, mille külmus tundub karastav. Siis kahiseb ukse avanedes Kiivetele vastu kogu toatäis hämarat valgust ja nägu tunneb kambri õhetavat palavust. Lähemalt vaadates näeb Kiivet inimkogusid, kes akna juures ringis laua ümber, laia kupliga lambi valgustet, ja nähtavasti mingisugust mängu ajaviiteks toime panevad. Tulija sisse astudes katkeb loomulikult mäng, kõik pöör-

duvad Kiiveti poole, hetkeks rändab kõigi toas olljate nägudel vastastikune imestusgrimass. Siis naeravad kõik, rõõmsad Kiiveti tulekust, ja sõbralikult ulatab Juhkam, väike prillidega mehike, ametvennale käe, kuna see, ignoreerides eelmist tervituspüüet, akna all istuvale Ainole oma korda käe pihku pistab.

„Noh, tere õhtust! Tulin täna jälle püha-päeva õhtut pidama. Kodus hakkas igav. Naine läks teise valda pidule. Kutsus mind. Mina ei hoolinud. Tulin siis siia. — Teil ju õige lõbus meeleolu!“

„Jah, mängisime seekord õige süütut mängu. Teate, kuningat ja soldatit. See on huvitav mäng kaartidega. Igaüks, kes kuningas, võib kergesti alandetuks saada kuninga rätsepaks, rätsepast jälle ikka allapoole soldatini ja kellel õnne, püsib hulk aega oma kõrgel kohal ehk tungib ülespoole . . . Vastavalt on ka kohtade vahetus“.

„Tunnen seda mängu . . . Kuid õieti öelda tahtsin täna miski muu üle kõnelda. Aga vaevalt saab tõsiselt asja juures olla. Sõber Juhkami juuresviibimisel ei kõnelda ametasjust. Sõber Juhkam on lohe. Ja lohe tüütab . . .“

Kiivet naeratab, sügab oma lõuahabet, teades, et sõber Juhkam pigemini tahab juttu vesta naistega armastusest ning seksuaalsetest vahekordadest. Seepärast kumardub Kiivet Ainole, kes siis teiste lauas viibijate juure läheb. Kiivet astub asjalikult Juhkamile lähemale, kõhatab, toetub klaverile, sellest sõrniiga üle libistades, ja ütleb:

„Ei oska siia viimasel ajal mujal viibida kui Rootsil. Nähtavasti tagamõtted? Pretendeerid millelegi? . . . See tähendab, vabanda, mul pole põhjust sinu isiklikka vahekordi puudutada. Ainult

luba tähendada, et oled liig lõbuarmastaj, sinu mängukannideks on naised ja kõneaineks armastus . . . Oled lohe, oled tüütu lohe, kellega ametasjus vaevalt toime saab; oled suur sõber Juhkam, kes oma tarkuse ammutab Nietzsche ja Schopenhauerilt . . .“

Kiivet vaatleb Juhkamit, kes sest hoolimata endas lõbusat meeolelu tunneb, siis asetuvad mõlemad diivanile, pimedamasse nurka. Nüüd võtab Juhkam omakorda hoogu, ja prillide takka välguvad põlevad silmad nagu tuled sügisöös.

„Adalbert Kiivet, kui imelik on täna sinu toon. Tulid halvast tujus kodunt välja? Oled oma seltskondliste mõtete tõttu andunud liig suurtele asjadele, mis sind vaevavad? . . . Kuid jäta need vähemalt pühapäeval, mil täna lõhus seltskond koos. Saame ju hästi läbi, nagu ühe pere koerad ikka. Milleks on Adalbert Kiivetil ja Arnold Juhkamil vajadus ühel päeval kisklema minna?! Üks nimetab üht loheks, teine teist sajajalgseks drakooniks . . . Vaata, kui elutundja mees võin sulle öelda, et ainult naine ja mees tõsiselt riidu võivad sattuda, ei iialgi vaid ametvennad ja igapäised ühised seltskonna orjad. Tule, läheme parem, mängime ühe partii seda süütut mängu.“

Juhkam veab Kiiveti laua juure, vabandab kõigi, eriti aga Aino ees, et nad hetkeks seltskonnast loobunud ja teatab, et ta Kiiveti isikus ühe kaasmängija juure võitnud. See vastab sõbra teadaannetele külma naeratusega, mis suunurgle ilmub. Seejärele istuvad kõik laua taha, lobisetakse esialgul, Aino jagab kaardid ja igaühel on määratud ametid. Juhkam asetub seekord kuninga kohale, Aino on nagu tõeline kuninganna ja Kiivet peab leppima truualamliku soldati osaga. Teised vahe-

pealsed omavad vähemad osad. Säärases koosseisus algab mäng.

Kiivet asub suure huviga mängule. Kaartide pildid ja märgid virvendavad silme ees, käsi väriseb kaarte liigutades, ja kohe alguses on tal mängus hea õnn. Mis sellest, et ta ainult lihtne sõdur, selleks jätkub tal küllalt alandlikkust ja arusaamist. Kuid ta ei taha jääda viimasele kohale. Küllap varsti, mängu kestes, jõuab ta sinna akna alla, kus nüüd Juhkam istub, sama Juhkam, kes temal igal pool teel takistuseks, kuid siiski parem sõber. Täna püüab Kiivet vabaneda soldati osast, mis talle küll vastumeelt pole, aga mispärast peab siis lohe olema kuningas?! Juhkam kortsutab kulme ja tõstab prille, nähes Kiiveti rõõmsat nägu. Tea, Kiivetile meeldib ka kuninga kojarätsepa või kamerteenri osa, aga kuningas istub kuninganna vastu — eks katsu ka Kiivet kord õnne!

Tõsi, Kiivet tahab kord loobuda oma väiklasest elust, temast peab saama inimene, kes ka midagi korda saata võiks, tema tahab omada laiemaid väljavaateid, mida ei anna temale külaüksildus. Kiivet tunneb kohustust iseenda vastu ja seepärast peab saama temast kuningas, kes istub seal akna all, ehk vähemalt kojarätsepp, küll mitte otsekoheses mõttes (Kiivet armastab võrdlusi ja sümboleid).

Edasi süveneb Kiivet mängu. Tundub, nagu polekski see mäng, vaid tegelik võitlus enda olemise eest. Tundub, et ähvardetakse Kiivetit takistada sel teel, millele ta astunud; seda rohkem vaimustab teda mängu käik, kus mitmed juba alamale sattunud ja toole kolistades kohti vahetavad. Ja vaata, jumalad on Kiiveti poolt, ta ülen-

detakse tõepoolest rätsepaks ja nüüd istub juba Juhkami kõrval. Siit avaneb võimalus kuningannat näha; ent Aino on saanud vahepeal pesunaiseks ja tema asemel juba teine.

Ah, üksainus samm sel võitlusteel, ainus aste eesmärgini! Kiivet tunneb ülendavat hoogu, mis täidab ta hinge. Kiivet jääb kindlaks oma kavatsustele, asub veel vapramalt seltskonna teenistusse, tahab aga kõige pealt kaunistada oma kodu vaikuse, armastuse ja lugupidamisega naise vastu.

Pärast mängu asub Kiivet klaveri juure. Tuba täitub jälle käreaga ja helidega klaverilt. On juba hiline aeg, suur vanamoeline kell seinal lööb üksteist. Seltskond poeb siia-sinna nurgesse; Juhkam ja Aino lobisevad diivanil, aga Kiivetil pole täna lõbutuju. Ta tahaks oma kavatsust Ainole avaldada, kuid jõuab siiski otsusele, et seks pole kohane aeg, et sõber Juhkamil täiesti õigus. Seejärel jätkab Kiivet libistamist klaveril ja otseküü iseendast tuleb kuuldavale viis, mida mänginud sajad korrad, mis olnud talle armas veel noorena. Ah, see noorus, mis Kiivetist nii imekiirelt eemale on purjetanud! Ta mäletab aegu, mil ilmas elas vaid Adalbert Kiivet oma õndsaliste unistuste ja armastusega! Mäletab, et oli tal enam julgust ja enesepettust kui nüüd. Siis ümbritses teda noorusline elu, õhetavate palete ja varase seltskondlise töö näol.

Selles nooruslikes ekstaasis tärkas Kiivetil armastus. Ühenduses igapäise tegevusega ja askeldusega kadus aja jooksul ühes hääbuvate kevadete ja suvedega Kiiveti usk igavesse noorusse. Ta tundis tarvidust vaikse perekonnaelu järgi. Kuigi tal puudusid majanduslised võimalused üli-

mugava kodu asutamiseks, sai siiski Kiiveti alaliseks mõtteks: alusta koguni uus elu, sellega, keda armastad, loobu lõbust ja mühavast elust. Ent Kiivet ei näinud siiski selles elus kloostrit, mille müüride vahele ta oleks andunud, pigemini kaalus ta kõigiti asja, kujutelles tulevikku paremana eluna, mil on mõtet.

Ja vaata, Kiivetist saigi abielumees, oma elu ümargusel aastaarvul — kolmekümnendal. Kiivet arvas seks olevat küllalt paraja aja ja enese seks täielise. Nii asus ta õpetajana ühes abikaasaga koolimaja ja siit peale sammub Kiivet kahe aasta jooksul noid radu, mida saatus talle näidanud. Vaja oleks edu, arenemist, püüdu enam luua! Vaja oleks rohkem inimhingede seltskondlist ühendust, süvendada mõtet, et oleme kõik ilmas suur ühine pere!

On loobumustund. Kõik lahkuvad majast ja hiilivad öösse nagu saladuslised roimarid. Kuuvalge suviöö sulatab need inimesed kontuurita silueteiks, mis salapärases nõtkuvuses kaovad paaridena laial külatänaval. Selle lõpp-punkt on maetud hõbedase kastega, ja samasuguseks nägematuks on muutunud põllud, metsad valges udus; pole olemas koolimaja teps enam oma endisel kohal, lähenedes vaid avanevad taas selle massiivsed müürid, otsekui kerkiks silme ette muinasjutuline loss. Ning tolles öörahus saagib vaid kusagil rukkirääk monotoonset, igavalt ning vahetpidamata, nagu poleks tal iial puhkust.

Tundub vilu. Kiivet hoiab veel tugevamini Ainot kätt pidi enda lähedal, mitte seks, et ennast soendada, vaid et meelsamini eemaldada külma tüdrukust, kes lahkujaid saatma tulnud õhukeses

bluuis. Sõber Juhkam lobiseb järele tulles valgejuukselise daamiga, kelles ta leidnud enda mõtteavaldusteks paraja objekti; neile järgneb kolmas paar, kes intiimis vestluses hea meelega teistest maha jääks, aga seltskonnast salaja loobumine oleks kindlasti ebaviisakas.

„Tahtsin juba täna varemalt Teile oma kavatsustest kõnelda, aga see lohe ei lase asja juures olla! Lugu seisab nimelt järgmises . . .“ (Kiivet vaatlleb pilguks pilvist taevast, siis valget udus paistvat koolimaja ja jätkab:) „ . . . et võiksime vahest laulumänguga algust teha . . . See oleks meie pool uudis ja küllap jõudude suhtes hakkama saame . . . Ainult vaja lähemalt selle üle mõtteid vahetada.“

Kiivet vaatab tagasi ning talle naeratab vastu Juhkami lõbus, kuigi unine nägu. See nägu muutub kohe tõsisemaks, prillivõrede taga välguvad silmad imelikult ja Juhkam ütleb:

„Narr, sajajalgne drakoon! Tahad, et daamid peavad sind koju saatma! Nad võiksid ju ära külmetada, sest suviöö on üsna vilu. Aga pole viga, küllap ma juba oma daami hoian, sest mul puudub õnneks igav asjalikkus. Ja see ei soenda!“

„Näete, on täiesti võimatu Juhkami juuresolekul midagi kavatseda“, kurdab Kiivet veidi haavatuna ja sammub edasi vaikides.

Teekond on lõpul. Koolimaja valgete väravpostide juures oleks õieti lõpulik lahkumine, aga noorus on nõiutud suviöö valgusest ning ei igatse und. Veel lobisetakse kilgates tänaval, kus päeval mööda sõidetakse logisevail vankreil. Siis minnakse Kiiveti ettepanekul õue, sealt koridori, et

peale lühikest soendamist lahkuda. Kiivet otsib toaukse juure jõudes taskust võtme ja avab ukse, ühtlasi pöördub Aino poole:

„Lähme õieti tuppa, sest siis saame ometi viimaks veidi üksi kõnelda. Naist pole kodus, läks pidule . . . Laulumängu mõte poleks ju halb! . . . Las' Juhkam istub kojast trepil oma daamiga, sest lohe armastab vaid lõbu ning . . .“

„Väga ilus; aga lubage, et võtan kaasa noormehe, kes võiks teile abiks olla. Tema tunneb asja vastu huvi, tean seda kindlasti. Kutsun ta ühes.“

Veidi aja pärast ollakse kolmekesi toas. Kiivet astub ettevaatlikult üle kajava põranda, juhatab vaikides ja mingisuguses kartuses võõras-tele istet, lükkab siis eesriided aknailt. Õuest tungib hämar valgus. On koit. Hommik naeratab tõusvale päiksele.

„Nii siis“, (Kiivet kõneleb pooltasa, kuigi majas pole ühtki elavat hinget, kelle unerahu võiks segada) „oleme üksinda . . . Võime täitsa julgelt kõnelda, sest lohet pole siin . . . Kui hea tundmus, teades, et oled vabanenud lohest! . . .“

Vaevalt saab Kiivet viimased sõnad öelda, kui midagi üllatavat sünnib. Tagatoa ukseks seisab Kiiveti naine öösärgis, juuksed segi ja näol metsik viha. Ta kogu ilmumine võtab Kiivetilt kõnelemisvõime.

„Sa truudusetu mees! Uskusid, et mind pole kodus! Lohet pole kodus! Millise nimetuse mulle annad! Lohet pole siin ja nüüd võime ilusasti tüdrukut tuppa tuua! Väga ilus! Ja Teie, austet daam, kas olete üllatet? Kahju, et ei läinud pidule.“

Polnud tuju. Tulin poolelt teelt tagasi. Pooleni
ööni ootasin meest. Ei tea, kus ta hulgub!

„Luba, luba, naine, asja selgitada! Olen's hul-
kunud ringi mööda maad ilma? Olin ju Rootsil.
Mängisime kõik, mina, Juhkam ja kõik . . . Laul-
sime, kõnelesime! Püüa ometi seda mõista. Sa
tunned ju Ainot! Ja vaata, polnud ju kahekesi.
Ühes selle härraga seal . . . tahtsime kõnelda näite-
mängust . . .“

„Su näitemängud ja selts on tühi pettus,
unustad oma naise nende juures . . . Tean küll,
et oskad südaööl tüdrukuga tuppa hiilida! Sina,
truudusetu mees!“

Kiiveti mõtted ja mõistus on vahejuhtumisest
otsekui halvatud. Ta püüab alandlikult kõik naisele
jutustada, teeb abituid liigutusi mõlemale poole,
aga see jääb tagajärjetuks naise järjest kasvava
vihahoo tõttu. Tundub, kui oleks Kiivetis äkki
kõik purunenud, tema senniste kuldsete kavatsuste
peeglist särab talle naise ähvardav nägu; Kiivetile
näib nüüd tühine olevat seltskondline askeldus ja
enesevaevamine, kui temast aru ei taheta saada.
Kiivet tunneb, et ta tõepoolest on tunginud liig
kaugele ilma ja sellele ilmale end ülearu pühen-
danud. Kiiveti kurgus pakitseb rahutu valu, mis
tekib harilikult ikka traagilistel momentidel, aga
eriliselt närib see valu temas täna, juhitud sise-
misest katastroofist. Ja siis tõuseb tal puna palge,
omakordses vihatujus tahaks ta purustada kõik kätte
juhtuva, kõik paberid ja raamatud, mille vastu tal
senni aukartus olnud, tuhandeks tükiks kiskuda ja
välja tuulde puistata!

Ent taas oleks kõik kui vaikinud Kiiveti liig
igapäises inimeses. Ta kumardub aupaklikult vöö-

raste poole, näol ei ühtki naeratust, vaid selle asemel liiguvad närviliselt huuled; kumardub ja sõnab katkendliselt:

„Vabandage, et ei saa oma võõraid täna vastu võtta . . . selle imeliku vahejuhtumise pärast . . . Vabandage mind! . . . Oleksin väga tahtnud selle asja üle kõnelda . . . Teie mõistate mind . . . Loodan, et teid teine kord oma poole kutsuda võin . . . Andke andeks! . . .“

Kiivet langeb tuikudes sohvale. Võõrad seisavad mõlemad imestunult, toibuvad siis pikka sellest nõiduvast unelmast ja lähevad, öeldes head ööd naisele, kes taha tuppa kadunud, ning Kiivetile sohval. Toavaikusel avab Kiivet taas silmad, äigab üle otsaesise, naeratab tummalt saabuvale hommikule ja näeb seinakella vaadates esimest õötundi. Kuulatab kella igavat tiksumist. Ja siis naise tasast nuuksumist magamistoas. Väljast ei kosta häält. Kõik on loobunud koolimajast. Ükski ei mängi temaga soldatit ja kuningat. Ükski ei kõnele talle lootusest kuningaks saamiseks, kunagi ei lase teda lohe oma kavatsusi täita.

Äkki jõuab Kiivet tõeleidmisele. Nüüd saab tal selgeks, et polnud Juhkam, hea sõber, see lohe, kes teda alati takistas, vaid temas endas mässas määratu lohe, mis ei annud talle rahu ei ööl ega päeval ja mille tagaetuna ta ühtlasi muud ei mõelnudki kui teda nii huvitavat tegevust. Ja on rõõmus, ülrõõmus, et on suutnud hävitada selle maona väänleva kihvtise lohe, et endas surmanud kõik püüded ja kavatsused, mille jäbiviimiseks tal puudub jõud. Mainitud rõõmus ja nukruses sirutab Kiivet väriseva käe . . . viiuli järgi seinale, seab selle mehhaaniliselt tarvilisse seisakusse ja mängib kurba viisi

matuslauluks oma lohele. Mängu lõppedes aimab Kiiwet kehas otsekui palavikku. Õues koidab. On kuulda kusagil varast kukelaulu.

Järgmisel aastal nimetetakse Kiiwet meriäärsesse väikelinna õpetajaks. Ta ajab lõuahabeme ära, loeb kirjandust ja elab naisega uues ümbruses. Jalutab õhtuti merirannas, suuremalt osalt üksinda. Sammub vastu karedale tuulele. Unustab mässava lohe oma hinges.

Oktoober 1922.

PÄÄSUKESED TAEVA-
REDELIL

Katkend samanimelisest novellist

Pühapäeva hommik. Vaevalt olen ärganud ja hing-
gan värsket õhku, mis voolab lahtisest aknast,
endaga kaasa tuues lindude sirina ja hommikvilu.
Akna all kasvavas põõsas krabistab varblane, siis
vuhisedes kaugele lennates. Rohi märg õisest
kastest, otsekui nutnud kurvast ööst. Mets sinab
kaugel udulooris, varapäikese valgustet. Lahke
elavus toaski, milles leian end viibivat. Kõik ümb-
ritsev armsas meeleolus: Puhmi pildid kuningaist
ja võitlusist seintel, mis lihtsad, tüsedaist palkidest,
akna kõrval katkine peegel, millest paremat külas
loota pole. Laual raamatud korrapärases virnas.
Siin uurib Puhm õhtuti kirjandust, õpib osi ja
nokitseb omaette midagi teha kuuvalgeni.

Ent siin ei sega ju inimest kära ega tüütu
plagin igal pool!

Krigisev vaheuks avaneb. Sisse vaatab Miili,
juba pühapäises riides ja kahe pika patsiga.

„Ah . . . vabandage! Teie vist ei maga
enam?“

„Palun, astuge sisse. Olen ammugi ärkvel.
Praegu vaatasin ilma. Milline suurepärane elu! . .
See on kõik teie oma?“ Ja ma näitan käega
kaugemale.

Tüdruk astub sisse.

„Meie maa selleni metsani, näete. Seal on
kesa, seal võsastikus heinamaa ja rukkipoold, mis
kolletab.“

„Mõistan. Nähtavasti on teil kaunis suur
koht. . . Aga mis Kustas teeb? Tema on ju väljas?“

„Kustas ajab praegu õdesid taga. Nemad pidada tema saapad puhtaks tegema.“

„Sooh — või nii suur saks on ta?“

„Jah — ega tema ise viitsi teha. Igal pühapäeval olgu saapad läikivad. Noh, selle eest pole jälle äripäeval . . . Täna on ju meil näitemüük ja pidu. Kas noorherra tuleb kah?“

„Ma usun — seda peab küll tegema, sest Puhm kutsus mind. Ja ma ei taha ju, mõistagi, kodus istuda.“

„Nüüd ma pean aga vaatama, kuhu poiss jäänud. . .“

Väledail sammel astub Miili välja. Lähen kah. Pererahvas juba puhtas riides, kabeli minekuks valmis.

„Tere hommikut, pererahvas! Juba hakkate kabeli minema? Ma ei tea . . . ega meie vist ei tule. Eks me lähe nüüd hommikul kohe koolimaja.“

„Või jah — Kustas lubas minna küll — seal suur näitemüük või mis. . .“

Eeskojas näen Puhmi käratsemas. Ta on täna end pühapäiselt ehtinud: poolhall suviülikond seljas.

Küsin, kuidas ta öösel maganud.

„Ah, väga hästi, sääsed vaid ei annud rahu. Aken oli lahti ja sealt nad, kuradid, sisse tungisid. — Aga sina?“

„Täna, mina pikutasin nii rahulikult süngis, et midagi ei eksitanud. Teil on siin külas ju lõpmatu vaikne.“

Puhm saab saapapuhastustööga, mida nüüd ise teinud, varsti valmis ja kaob tупpa, mind üksinda jättes. Pisut vaatlen; veel poolriides, särgi-väl, käed püksitaskuis, päikest ja imetlen, et see

juba nõnda kõrgel. Üle maastiku pühapäine ülekuulatud vaikus, siiski teistsugune kui eila. Õues kõik nii üksluine, mingisugune saladuslik pühadus tundub kogu õhus.

Keegi üleni valges naisterahvas käib jalgu vedades ja midagi kandes üle õue. Ta kannul jookseb koer saba liputades. Pea ilmub sama inimene jälle nähtavale ja tuleb nüüd juba kambri poole. Tunnen tulijat kohe: see on Puhmi õde Anni. Täna on ta endale valge pühapäise kuue selga pannud, kuna ta jalas kingi kannab, mille valge värv nüüd pisut teistsuguse mõiste omandanud.

„Tere hommikust, Anni preili“, ütlen.

„Tere“, vastatakse lahkelt. „Teie juba nii vara üles tõusnud? Maganud ometi veel mõni tund!“

„Õige küll, preili, aga võõras kohas ei läbe ikkagi kaua põõnutada. Pealegi pidime ju täna Kustasega koolimajja minema. Teie tulete kah?“

„Ikka kah. Ega's seal küll midagi teha pole, aga võib nalja pärast vaatama tulla. Külas on ju pidu suur sündmus — peab osa võtma. . . Täna tulevad meile pillimehed kokku. Käivad harjutamas. Ahaa — sealt tulevadki mõned!“

Me vaatame külatee poole, kus inimesi liikumas. Kolm-neli meeskogu sammuvad, läikivad plekkpillid õlul, midagi omakeskel kõneledes. Need on harilikud külatüübid. Veski juures peatuvad mehed ja panevad arvatavasti piipudele tuld.

Külamehed, jõudes väravale, avavad selle ja on kuulda kõne, mis aga kohe vaikib. Me astume Anniga kambri.

Viie minuti pärast kajab terves majas pasunahääletsusi. Enne kokkuharjutust puhastetakse pille,

korratakse lauluviisi ja lastakse vahepeal mõni ker-
gem lugu kuuldavale.

„Mis puhuks nad harjutavad?“ küsin Puhmilt,
kes endale peegli juures kaelasidet seab ja ise see-
juures kibedasti ähib.

„Täna on ju kabeli püha. Siit läheb koor
kabeli juure mängima.“

Kõne katkeb, sest mängitakse mingit püha-
likku koraali. Muusikandid puhuvad pasunaid,
vaadates hoolega nooti endi ees, ja hoolimata
mitmest lahkelist jõutakse lõpuni. Kambri seinad
värisevad.

Ahju juures istub isa ja räägib mõne küla-
mehega uudiseid, lastes kapakalja ringi käia. Nemad
ei ole mängust huvitet. Ent Puhmi isa jutustab
parema meelega viinakeetmisest ja küüdist, kuigi
ta enda majas vaimulikku laulu ei põlga. Puhm
on kui isa suust kukkunud. Ka isa näos loen
selgelt koomilisi jooni ning naerulikku muiget.

„Noorhärä“, pöörab isa minu poole, „tulge,
jooge kah kalja — jaanipäevaks tehtud . . . No
tulge, tulge . . . Rääkige, mis uudist kuulda. Kus-
tas on küll alati linnas, aga või tema midagi
seletab.“

Isa ulatab kannu minu kätte. Joon ja annan
külameestele edasi. Ise mõtlen, kuidas seletada
linnaelu inimestele, kes harjunud teistsuguse ümb-
rusega, kelle mõistus arenenud vaid põllutöö ja
viinaajamise piirides.

Muusikandid kobavad pikkamisi üles ja
lähevad õue. Mõni peatub ahju juures, maitseb
jooki kapast ja äigab käisega suu puhtaks. Teised
koguvad ukسلävele, tõmbavad piipe ja lobisevad
üht ja teist, kabelipühast ja ilmadest. Plekkriistad,

mis seinte najale pandud, säravad päikese käes kullana. Talumeeste pühapäised riided annavad tunda, et küllalt hoolitsetud tähtsa päeva eest. Mehed tulnud kaugelt siia, suur osa sõidab isegi vankril kabeli, aga külatee on halb ja selle tõttu kasulikum jalgsi käia. Popsutetakse tubakat, mis veel endisest heast ajast järele jäänud, sest praegu on vaevalt leida — nii räägib külarahvas — peale kasesambla midagi suitsetamiseks.

Me ajame isaga kahekesi ahju ääres juttu — teised külamehed kobinud muusikantide juure õue. Isa pärib mitmesuguseid asju, tihtipeale piipu vastu ahjupinki koputades. Tema näost loen üht: ta on kannatamas, nagu tuhanded teised talunikud, ajasurve all, ta veel küllalt terve ja kõbus. Hallides juustes pesitseb muinasjutt endisest elust, mil oli rahvas küll orjuses, aga siis polnud seda viletsust, mis praegu. Mehel tuksatavad suunurgad, kui ta mulle meele tuletab, millist valu ja hirmu ta sel suvel maitsta saanud. Tulevad sõjamehed raudkiivrites, võõra keelega, tallavad su vilja, tulevad käsud — anna suurtele sakstele rukkid, anna heinu, vilja. Ei aita sellest — pead kuduma kindaid, riideid. Pead igapidi sõbralik olema — tulevad ja küsivad janunevale kurgule juua. Muud teed üle ei jää — toimeta kõrvale vilja ning toitu, et halvema — nälja — eest hoida. Siis kaitsku sind jumal, kui see avalikuks tuleb!

Puhmi isa lõpetab kõne. Näen — ta vajanud mõtte, õllekannu põlvel hoides. Ta auku- vajanud silmes särab viha, aga silmapilgu järele toibub ta ja ütleb:

„Jah, nii on... Tarvis minna. Külalised juba ammu kabelis... Ei maksa häda meele tuletada — jumal teab, kas näeme veel häid päivi! Pää-

seks ometi sellest raskest survest! Aga, noorhärä, nii see ei jää! Nii see ei jää! Teie olete noor ja võite veel palju läbi elada.“

Me astume välja ukseesisele. Öues juba tõusnud päike kõrgele üle ägava maa. Kaugel teispool veskit viimased kabeli minejad. Kerge tuul puhub. Ei ole, tundub, see enam nii karske kui enne. See on täis mürki. Täis sajatusi ja häda . . .

Kajab kaugelt kabelikell. Algab püha, mil kiidetakse jumalat. Aga hinges pesitseb valutunne, ehk küll suu rõõmsalt laulab.

Vaatan ukseesiselt.

Vurisedes lendab pääsuke katuse alt laia maailma. Sealt toob ta toitu poegadele, kelle pesa katuse all. Näib, pääsukesed elavad ainult endile ja poegadele.

Nüüd jõuab sama hoolas ema teekonnalt tagasi, kandes noka vahel midagi. Kuuldub ülal pea kohal rõõmus häälightsus.

Maa ja taeva vahel on püsti suur redel, see on taevaredel. All maa peal elavad inimesed, ülal jumalad ja õnn. Pääsukesed siristavad redelil, unistavad jumalikust heldusest ja lendavad tiibu laotades meie, surelikkude peade kohal. Redel on ehitet õhupärjest ja suvipäikse kiirtest. Ta on ainult pääsukestele, sest need ei pääse ju iialgi taeva!

Olgem seepärast muretud ja siristajad kui pääsukesed.

1918.

KUS SELMA ELAB

Katkend novellist „Pääsukesed taevaredelil“.

Juba möödunud mitmed verstepostid. Me oleme ammu teispool mõisat, mille hooned valged ja punaste katustega. Udu on laiali kerkinud, päike tundub palav. Küla näib olevat aga siiski vaikne ja elutu, sest on pühapäev. Ainult rukis sahiseb põllul pühalikult, ja kägu kuulutab kuusikus hommikut. Mingisugune iseäralik tundmus täidab mind, sest olen jällegi linnast kaugel, vaikes, ülivaikes looduses. Nüüd sammume üksinda vanaeidega, kes rasket koormat kannab, selle ühise eesmärgi poole, millest ma temale rääkinud. Ja seda enam tunnen hinges salajast tõusu, kui lähenen ikka rohkem Selmale. Ta ei tea seda, et ma täna hommikul tema juure jõuan, ta ei või seda aimata!

Vististi istub ta ikka veel ja loeb käsipõsekil mingit raamatut, kui ma uksest sisse astun. Milline ootamatus talle! Tema kargab mulle vastu ja tutvustab mind vanemaile, kuigi ta üllatet minu tulekust . . .

Teel on äkiline käänak. Metsa tagant paisub lihtne kollane ehitus. Maja ümber kasvab põõsastik. Kaks suurt akent näha kaugelt. Korstnast tõuseb hall suits sinava taeva poole. Tuksatus kogu kehas, vaadates maakohta, kuhu jõudnud mõne tunniga. Veidi iseäralik on ju küll äkki uksest sisse minna. Kuid pole kartust, mind võetakse hästi vastu.

„Näete, sealt paistabki Sootaguse. Ma ütlen, kena talu. Maja on uus . . . Noorhärja pole enne Karustes käinud?“ räägib kaaslane.

Ma ei vasta. Vaatan endamisi läheneva maja poole. Ühe talu ukstel seisavad inimesed, meid vaadeldes. Elu juba ärganud külas. Käiakse kaevul ja hakatakse hommiksööki keetma. Naerdakse päiksekulda, mis kerkib metsa tagant ja, kätt silme üle pannes, silmitsetakse kaugusse. Kõik muidu vaikne ja pühapäine, ainult karja kuuled ammumas. Siis näed tänavale ilmuvat loomi, kuljused kaelas, ja liikuvat edasi pühapäeva rahu, katkelise ja järsu häälitusega kogu ümbruse tähelepanu enda peale tõmmates.

„Soo, siin ongi“, räägib koormakandja naisterahvas, nägu minu poole pöörates. „Küll te juba ise sisse lähete. Eks ole veel varane aeg.“

Ta läheb peatamata edasi. Pea kaob naise tüse kogu puiestikku, mis lähemat talumaja ümbritseb. Mina seisatan silmapilgu õuevärava ees, pidades veel viimast aru, kas ikkagi maija minna või koguni tagasi metsadesse hulkuda. Olen ju nii mõttetult vihmasest ilmast linnas sattunud hommikvärskesse tallu, kus Selma elab. Aga tahan ennast siiski esitada Selma sõbrana linnast, ajakirjanikuna ja viisakana noormehena, kes oskab talurahvaga poliitikast vesta.

Lihtne maja, uus pilbaskatusega ehitus, otse maantee poole valla aknad, mille all põõsad ja peenrad. Neid viimaseid piirab pulkadest aed. Teisepool väravat lasub suur haohunnik, millest Sootaguse rahvas arvatavasti kütust tarvitab. Maja taga näha laudad ja ait, nende järele avaneb mets.

Kui ma taluvärava avan, näen õues vana-meest seisvat ja minu poole vaatavat. Paar koera ta juures kipuvad mu kallale, aga külamees rahustab neid. Siis astun ma lähemale, öeldes:

„Vabandage, olen linnast... Tulen praegu rongilt... Kas siin elab keegi preili Selma?“

Habemik silmitseb mind iseäralikult, seejuures alla koerte peale pilku heites. Märkan näos samu iseloomulisi jooni, mis Selmalgi. Hall habe piirab kurba, elutösisist nägu, kuna tuuleõhk paljast, mütsita pead jahutab ja juukseid kergitab. Silmapilkse vaikimise järele tõstab vanamees silmad minu peale ja vastab:

„Elab küll... Aga ta on veel magamas... Täna on ju pühapäev. Olge nii lahke, astuge eeskotta. Ma lähen kohe, ajan ta üles.“

Kõneleja astub aeglasel sammul toa poole. Ma lähen talle järele kööki, kus näen istuvat pika laua taga nooremat meesterahvast, kel silmad alles unised. Ta kohkub küll veidi võõra tuleku üle, aga pea saab asjast aru. Lõuka juures keedab tüdruk kibedasti toitu, mille aur kogu kööki täidab. Läbi akna avaneb vaade heinamaale ja metsadesse.

„Ma olen preili Selma tuttav linnast, tulin praegu jaamast. Ta magab vist veel?“ küsin ma, ehk ma küsimuse peale isegi vastuse võiksin anda.

Tüdruk, kes lõukal kumardunud, pöörab pilgu minu poole ja läheb siis kambri. Laua ääres istuv mees ütleb:

„Selma magab alles. Olen ta isa. Noh, kuidas siis lood linnas on?“

„Vanaviisi. Elu läheb omasoodu edasi. Linnas pole ju suvel midagi teha. Ainult kolistad tänavail ja viidad aega.“

„Praegu on varane aeg. Meil armastetakse pühapäeva hommikuti kaua magada.“

Kambri uksest käiakse sisse ja välja. Selmat pole veel näha. Viimaks astub kööki vanamees, kes mu tulekul õues olnud, ja pöörab minu poole:

„Ta paneb ennast riide, siis tuleb kohe . . . Eks linna noorhärä istu kah! Meil on kõik veel korratu, ei teadnud võõrast inimest oodatagi!“

„Oh, ega ma mõni võõras, või mis . . . Ma muidu tulin kord preilit vaatama, käskis tulla. Veidi aja pärast lähen jälle edasi.“

Ulatan paar ajalehe numbrit, mis kaasa toonud, külarahvale lugemiseks.

„Vast leiata midagi uudist . . . Ega teil lehe ei käi?“

„Elame jaamast kaugel, näete isegi. On seni aeg muu töö peale kulunud. Ja koolimajast mõnikord toome, seal on tellitud.“

Uks avaneb, ja üle kõrge uksepaku tuleb kööki — unine Selma, kel võõras, hoopis teistsugune näoilme. Ta vaatab mu poole tõsiselt, veidi siiski naeratades. Täna kannab ta lihtsat valget bluusi ja musta seelikut. Jalad on paljad.

„Tere!“ ütlen ma.

„Tere!“ vastab Selma. „Olge head, astuge tuppa . . . Mis uudist kaasa toote? . . . Vabandage, ma magasin täna kaua!“

„Pole viga . . . Ma tõin Teile raamatuid“, räägin ma, niisama katkeliselt sõnu otsides, ja me astume kambri.

Mu ees lai ruum, mille tagaseinas kaks suurt akent. Läbi klaaside näha maantee ja võsastik. Ühe akna all lihtne laud, mõlemil pool toolid. Nurgas pimedas voodi, mis kaetud kirju vaibaga. Tagapool veel mõni voodi (ühes norskab keegi mehhist und), riietekapp — see on kõik majamööbel.

Tagapoolse akna juures istub sinikirjus hommikkleidis naisterahvas ja nokitseb midagi õmmelda.

Ta ei pane esialgul mu tulekut tähele, aga kui ma lähemale astun, vaatab ta ülespoole. Mina ütlen:

„Tere! ... Olen preili Selma sõber linnast...“

Naisterahvas naeratab imelikult, jätab siis. töö seisma, tõuseb püsti ja räägib Selmale:

„Vaata, kui kaua sa magad! ... Otsi nüüd võõrale midagi süüa! ... Olge lahked, võtke istet ... Kuidas noorhärja ometi meid üles leidis? Me elame nii kaugel jaamast!“

„Oh, preili Selma juhatas. Ma sõitsin niisama nalja pärast teda vaatama. Öhtul sõidan jälle tagasi.“

Silmitsen naist, kes Selma ema, lähemalt. Kahvatut nägu ümbritsevad mustad, läikivad juuksed. Suu ümber alaline naeruline toon, kuna silme all samad jooned, mis Selmalgi. Kõhnad käed ripuvad mõlemil pool keha hooletult.

Istun akna juure laua taha ja olen kõhmetuses, mis peale hakata. Öues maanteel näha juba sõitvat külarahvast mürisevail vankreil, kuna päiksekulda tupp paistma hakkab. Viibin Selma kodus, aga tüdruk on täna hoopis muutunud, koguni võõras minu vastu. Kuid ma tean, ta on seda ainult silmakirjaks, sest vanemaile ei taha tema meie head vahekorda näidata.

Hommikkleidis naisterahvas läheb rutulisel sammul kööki, mille järele seal jutukõmin kuuldu. Nad räägivad isekeskis midagi, millest ma aru ei saa. Mina heidan pilgu ajaviiteks toa sisseseade, voodis norskava inimese ja siis päiksepaistelise suvimaastiku peale, mis aknast näha. Selle küla-inimese tugev uni ei sega mind põrmugi.

Selma astub tupp ja ruttab nähtavasti kapi poole. Ta võtab sealt villase koetud rätiku ja

seob endale pähe. Oma pruuni, kulunud jaki tõmbab selga.

„Kuhu lähete?“

„Naabri tallu piima tooma. Meil enestel lehma pole . . . Vast ootate niikaua tühja kõhuga.“

„Ah, ega mul kõht tühi pole! Mul oli ju toit ka kaasas . . . Aga rääkige ometi, kuidas elasite kogu aeg?“

„Pärast räägin“, vastab tüdruk ja lippab välja, ust enda järel kinni lüües. Vaatan talle järele, kui ta kuju aknast mööda vilksatab, kadudes pea. Siis andun jällegi toavaikusele, mida segab vahest mõne üksiku kilgi laul ja inimese norin voodis. Tunnen väsimust, ühtlasi õndsat rahu, leides ennast jällegi külas, kuhu ma sõitnud. Ent nii imelikuna tundub elu siin, kus Selma elab! Arvasin ees näha üllatust ja imestust, kui poiss tuleb linnast tüdrukule külla, aga märkan lahkust, naeratust. Hea seegi, et esitan ennast Selma sõbrana, ammuaegsena sõbrana, kuigi see osalt vale, kuigi me teineteisele rohkem kui sõbrad!

Sel silmapilgul, kui tahan väsinuna laualt üles tõusta ja nurgas olevale voodile heita, pistavad paar põlvekõrgust last pead ukse vahelt sisse, sosistades:

„Selma?!“

„Kad du kavadeer äla läts?“

„Ilud poiss, aga vähe kuli!“

„Ah!“ kostab äkki laste suust, mind laua ääres nähes. Selle peale hüüan ma neile:

„Tulge aga siia, väikesed!“

Mõlemad — poiss ja tüdruk — sammuvad arglikult voodi poole, kuhu ma vahepeal heitnud. Üks jääb küsivalt keset tuba seisma, sõrm suus, vaadates tihti oma kirjut ülikonda ja imetillukesi

paljaid jalakesi. Teine tuleb aga julgelt minu juure, ja ma küsin tema sinistelt silmadelt:

„Kes sa oled, väike tüdruk?“

„Selma õde. Kas sa seda siis veel ei tea. Kas sul õde pole?“

„On küll, aga palju suurem kui sina“, vastan lapsele. „Palju suurem . . .“

„Mina olen küllalt suur. Ema on küll mõnikord kuri, kui ma ütlen, et ma suur olen.“

„Kas sa oma õde ka armastad?“

„Oh, nii väga, aga tema on minu vastu nii naljakas . . . Mõnikord laulab ta omaette, kui me koplis jalutame: Ilus on elada, ilus on elada — a — —!“

Tüdrukuke puhkeb naerma. Siis läheb ta rutusti õue, kus teda omasugused ootavad. Pea on kuulda lahtisest aknast kilkamist ja hüüdeid, mis mõni aeg kestavad. Siis kaugenevad need, ja jään üksinda toavaikusse. Mees teises toanurgas hakkab üles tõusma, oma ette nohisedes ja krägistades. Eestois kostab rääkimine ja kolistamine.

Unun nõnda reisiväsimuses, mis keha peale halvavalt mõjunud. Tunnen ennast viibivat linnas, aga siiski mitte linnas, ja kuulen arusaamatuid hüüdeid enda ümber. Lillelises meeleolus oleksid nagu õnne kätte saanud, aga see õnn ruttab minu eest kaugemale, ja mina jooksen ta järele higistades, hoolimata kõigest muust. Ikka kiiremaks muutub ta käik, higistan juba tublisti. Ta vaatab irvitades tagasi, näitab mulle keelt ja pistab jooksu! . . .

Selma tuleb uksest sisse ja astub otseteed keset tuba, rätikut enda ümbert ära võttes. Hõõrun uniselt silmi, mõteldes une peale, mis mind vallanud. Siis tõusen püsti, silmitsen Selmat ja naeran

hoogsalt. Tema vaatab minu poole, vangutab pead ja läheb välja. Ma istun akna juure, heites pilgu õue, kus juba suvihommik muutunud eellõunaks. Kaugelt kostab läheneva vankri kõmin ja otse üle tee kukub kaasikus kägu.

Ühe silmapilgu pärast on Selma tagasi. Ta kannab lauale piimakruusi ja leiva, valmistab kõik, kuidas kord ja kohus, istub siis teisele poole laua ääre ja ütleb:

„Olge head, sööge!“

Mina vaatan esiti muiates teda, siis toodud toitu, olen rõõmus selle ülilahkuse üle ja rüüpan siis piima. Selma näeb midagi huvitavat õues ja on süvenenud sellesse.

Kui ma söögi lõpetanud, istume kahekesi laua ääres edasi. Mina silitan ta käsi, ühtlasi neist lõbu tundes. Olen jälle rahuldet, et käes Selma.

„Aga ütle mulle, mis ajast peale räägime teineteisele „Teie“?“

„Noh, see on niisama, teiste ees! Hea küll, sina —“

„Kuidas sa sel õhtul koju said? Kas olid küllalt väsinud?“

„Ikka veidi kah. Magasin selle eest järgmise päeva läbi.“

„Ja kas mina sul ka meeles olin?“

„Sina — ikka kah . . . Aga rahulik olin küll . . . rahulik . . . Ma ei tea, mis lollust ma siis rääkisin . . .“

Uks avaneb, ema astub sisse. Lendame jällegi teineteisest aupaklikku kaugusse. Siis räägime veel emaga ühest ja teisest asjast.

„Herra Leeluke,“ nimetab Selma mind mu ajakirjanduslise varjunime järele. „Mis siis muud uudist teate rääkida? . . . Herra Leeluke, haha! . . .“

Ja Selma naerab selle ütluse peale. Mina tean, et see kõik sihilikult öeldud, kuid see meeldib mulle siiski, et Selma seda ütleb. Selma on laps. Ta räägib palju rumalusi, seda tunnistab ta isegi, kuid ta on arusaaja laps, liig tark iseloom.

Mõne aja pärast läheme hulkuma. Selma võtab õed-vennad kaasa — ja need kipuvadki ühes tulema. Meie sammume alla kopli poole, kust lõunale tulevad lehmad ammuvad. Põõsastes sumisevad sääsed, kuna rohi märg. Matkame teadmata siin-seal kodu lähedal. Selma kargab, paljajalu, üle mätaste ja kraavide, ise seejuures midagi ümisesedes. Lapsed jooksevad juba eespool põõsastikus, maasikaid noppides ning hulljulgelt käratsedes.

Vaatan peatudes talu poole. See seisab nagu aastate jooksul küüruvajanud vanake. Korsten suitseb rahulikult. Maja ümber näha mõnda inimest käimas.

Siis pöörame padrikusse. Selma hüüab lapsi, et need mitte ära ei kaoks, kuid see jääb tagajärjetuks. Olen hirmunud sellest.

„Hüüa veel, Selma, hüüa veel, muidu eksivad nad!“

„Kuhu?“

„Noh, padriku pimedikku!“

„Arvad, et nad esimest korda siin on! Sina tuled külla ja eksid kohe . . . Niisugused maragannid ajavad kas või kõik pahupidi!“

„Mida mõtled?“

„Mõtlen, et elu on liig imelik. Ei tea — sa tunned ennast nagu õnnelik olevat, kuid siiski on see põhjatu pettumus.“

Meie otsime endile kena vaikse põõsastiku ja istume maha. Märkan Selmat midagi käes kandvat.

„Näen, sa tahad vist lugeda? Sul on raamat kaasas.“

„Jah, üksinda metsas olles ihkan alati mõnda huvitavat jutustust lugeda. Siis lendavad mõtted — kaugele raamatust ja mõtetega ühes lendaksin kuhugi, üle metsade ja maa — linna poole.“

„Sa ihaldad nii väga linna, Selma?“

„Mitte just väga. Külas on ju küll kena elada. Aga siin pole sõpru. Siin pole ühtki inimest, kellega võiks kord vahvalt naljatada.“

Siis muutub Selma kõneviis.

„Võta raamat, loe. Loe kõvasti, ma kuulan.“

Selma seab ennast pikali rohule ja vaatab nii, kuulates, käsipõsekil, kaugusse.

„Sel ilusal sügispäeval sammus Eginhard üksinda läbi mõisapargi. Oli kõik juba koltunud. Laial teel, mis suvel liivane, vedelesid kollased, pärnadelt langenud lehed ja mõisa hoonetes soikus harilik elu. Hall tänav tundus niisama kurb kui Eginhard, ja tema mõtles hinges, kuidas täitsa üksinda talvet mööda saata . . .“

„Mis, Selma,“ küsin ma, lugemist katkestades. „Sa ei kuulagi?“

„Kuulan küll. Loe edasi. Ehk — ära loe. Nii on parem. Vaatame parem loodust. Päike veereb juba õhtule . . . Kõik ilm läheb varsti magama . . .“

Loeni siiski edasi. Loeni aga Selma silmist kurbust, ihaldust, himu. Surun raamatukaaned. Äkki saab mõistatuseks Selma, äkki olen kui suure küsimusmärgi ees. Näen, kuidas Selma silmad otse

põlevad; siis pöörab ta minu poole, salakavalalt naerdes.

„Õige, et panid raamatu kinni. Tead, ei huvita see jutt. Saad aru, raamat on kuiv, raamatus ainult valetetakse. Elu — see on teine!“

„Mis on elu?“ küsin temalt. Ta vaatab mulle silmi, mõtleb tükk aega, naeratab ja langeb mulle kaela.

Niisugune tähendus on elul Selma sõnaraamatus.

1918.

NÖID

Laskub tume öö tiivuline üle maailma, mattes raskuslooriga inimkehi, kel väsimuses uni magus; kajavad tuhanded muusikahelid peaaug kui kellukesed, mis seotud lambaile kaela; kõmisevad ilmotatud uhmrikellad suikunud maailma unilauluks; säravad tähtede miljardid ülal mustal taevalõuendil ja segab öörahu möödapõrivate vankrite häda-kisa. Asuvad sinisilmalised hiirekesed aiju kui rikkasse viljaaita, seal täites kõhtu ja põgenedes metsloomina paanikas enda rumala mõistuse järele. Tõusevad ohvrisuitsuna mälestusvihud lõigatud põllul, kus saak rohke, hilisööl, mil alganud vaimude tund ja õlilamp süütult mu silmi vaatab, naeratades mulle valgusjoaga nii mahedalt!

Sel pühitsetud hetkel, hõbedasel öisest väsimusest hajameelsel üksinduse ja kurbuse surmlaulus, — sel hetkel kirjutan noid ridu ja ulatan mälestuspärja kaugele läinud minevikule. On kõik mu ümber nii saladuslik, otsekui viibiksin nõiarings, kuna õlilambi tõsine vaade mind hüpnotiseerib. Raskusvaim — salapärase müstitsism ümbritseb mind. Tunnen, kui liiguksin rannal, kus õudne merituul ja vihm mind lõpmata niiskus- ja kurbushällis paisutab; aga ma tahan endast lükata kõrvale laevukesed, mis merel täis igatsus- ja murekoormaid rannale lähenevad, ma tohin olla ometi inimene, kes suudab võitu saada iseendast. See pärast naerata minule, tukkuv ja suitsev õlilamp, naerata mulle nii, kuis naeratavad naised, kuis naeravad noored nõiad, kel vaid valged hambad välguvad!

Nüüd tuleb meele: see oli pidul, mil võeti vastu uut aastat, kus oldi lõbusad, laulvad ja nooruslikud kui uus tärkav aasta. Vana kõdunenud 1920 hävines! Ja siis karjuti hõisates säravate elektertulede kui päikeste all ja likööri ning lillede kui paradiisiaias: „Ole tervitet! Ole kiidet, uus aasta! Too meile õnne, too ilusaid päivi! Ära tule muredega ja rumalustega, vaid anneta loorberid! Evoe!“

Aga mäletan selgesti, kuis hüüdsin isegi, kell 12 lüües, tõusvale noorusele, tulevikule kiitust. Mu kõrval viibis daam, kes polnud laps ei vana, kel käsivarred paljad ja kes kandis mingisugust helesinist ülikonda. Ma ei tea, kes ta oli, ja mul pole veel praegugi, noid ridu kirjutades, andmeid tolle daami kohta, peale nende, mida omandasin temalt samal õhtul. Ma tutvunesin daamiga õige tavalisel teel, sest tutvused pidul on ebakestvad ja ununevad. Ent ma olin leidnud tolleks õhtuks sõbra, kes lapselik ja naeratav kui puhkev moon. Meie jalutasime publikumi seas, olime rõõmsad, kuna ta mu käe alt kinni hoidis. Ta kõneles minule oma kavatsusist, püüdeist, avaldades, et ta lavakunsti vastu huvi tunneb, seejuures usaldas ta mind kui sammujat samal teel, ja ma toetasin tema mõtteid, kuigi need olid tolle õhtu suhtes liig ebakohased, ametlikud. Tõsi, ma ei armasta sarnaseid kõnelusi, kuid ma pidin ju ometi andeks andma daamile, kes täna minu kolleega!

„Evoe 1921! Elagu tulevik! Too meile õnne!“ kuulsin läbisegi hõisatavat ülal saalis, aga meie olime juba eraldunud kusagile tühja ruumi, millel suured haigutavad aknad ja mis kajas vastu iga hüüde peale kui mägestik. Mäletan, hullasime, hüppasime. Ringlesime väsimuseni, võttes teine teise käest kinni ja nii keerutades lõpmata nagu

tuulik ehk kui vurrkann. Ringmäng uue aasta ööl!
Keerutus unustusõhtul!

Siis kogunes kui muinasjutus meie lähedale pidukülalisi, kelle valgeid kuubi ja musti ülikondi silme ees liikus; daam helesinises muutus tsentrumiks, mille ümber viibiti täisringis. Ma ei teadnud, ma ei mõistnud midagi. Aga lõpuks, kui meid ainult kolm-neli hullavat hirve jäänud, istusime lagedale põrandale. Ja siis kuulsin üllatavalt, et see daam on — nõid! Ta ise jutustas, kuis ta ema olnud nõid ning tütar saanud selleks. Ta näitas oma hambaid, mis kriitvalged. Üks neist oli väljatükkiv, erinev teistest. Ja tõesti, nüüd vaid märkasin, kui ta naeratas, milline saatanlik ilme, siiski meeldiv, oli ta näol!

„Oli nõid mu ema,“ jutustas ta edasi, „ja ta kuulutas kõigile kaartide järele minevikku ja tulevikku. Kaardid ei valeta. Ema suri. Ent mina jälgin teda. Olen nõid — ei salga, ja eluaastaid mul vaid seitseteistkümmend. See nõidumisamet on mul pärandet. Kaardid kuulavad mu sõna. Nad libisevad, neid segades, igaüks oma kohale. Nad on minu võimuses. Ja nad kuulutavad tõtt. Sest kaardid ei valeta. . .“

Me olime süvenenud ta kõnne, kuna nõid pompatuurist kaardid võttis, neid segas ja ütles:

„Soovite, ma panen teile kaarta välja. Ma ütlen teile kõigile, mis uus aasta toob. Elagu 1921!“

Me kordasime hüüdu. Siis palus nõid meid tõsiselt asja juures olla, mitte naerda, kõneles oma kaartega ja ta kuulutas meile kõigile järgemööda, kaartidelt otsekui lugedes tõtt, mis imestas meid.

Mulle ütles ta:

„Olete elanud senni painavat elu. Olete näinud päivi, mis ebakohased noorele õitsvale inimesele. On's tõsi?“

„Tõsi.“

„Siis elate ju kaua vaeselapsena siin maailmas. Kas kaotasite vanemad või midagi selle sarnast?“

Noogutasin pead.

„Ning vaadake ometi, kaardid näitavad, et teil on armastuspäivigi. Vaadake, teil on olnud jumalaid, kuid te armastus õnnetu.“

Naeratasin.

„Siin on veidi segane . . . Kaardid aga ei valeta . . . Nüüd tulevik. Olge tõsine, ärge naerge! Sest nõidus on püha, temas peituvad saladusliste jõudude mängud. Näen, viibite viimasel ajal mingis otsivas, kobavas meeleolus. Teil pole, keda kumardate. Teie endised jumalad on põrmu tallatud. Kuid kaardid ütlevad: tutvunete valgepäise tütarlapsuga, kes teie peale mõtleb. Te arvate leida selles rahu hingele. Ja ühes sellega on teil lootust kõrgema, parema ametikoha saamiseks . . .“

Tahtsin nõida rusikail lüüa, olin vihane, et ta nõnda kõneles; aga ma rahustasin end ja mu viha muutus hüüdeks:

„Evoe 1921!“

„Ma tähendasin,“ jatkas nõid helesinises, „teil on püsinud jumalaid kollapäiseid, kuldseid, rukkililliseid . . . Kuid see valgejuukseline neitsi saab teile armsaks ja ta ei unune nii pea. Ma ei või öelda, kes on ta, aga kaardid näitavad . . .“

Tõusin vaikides. Nõid pani kaardid käest, kõneles jälle teistega, kuna ma vaid naeratasin.

Mida võib see daam, kes ennast nõiaks nimetab, ennustada! Millist lollust ta ometi pajatas! Sest seda ei usu ma ialgi!

Ringlemine nõiaga nääri-öö! Hõljumine saladuslisse nõidusse, mis siiski pettus! Oldagu ometi nii mõistlikud, ärgu võetagu sarnaseid kuulutusi tõsiselt. Oli võib olla vaid pidunali?

Nüüd, päevade järele, pole enam näinud daami, kes nimetas end nõiaks. Kuhu ta ometi on läinud, kuhu kadunud? Tundub, kui oleks ta ainult tol ööl elanud ja siis, moonutatult, vanaeidenä luua seljas ära lennanud.

Ei, ta lahkus ühe vastiku nooremehega pidult. Ja läks. Isegi ta nime ei tea tänapäevani.

Ringle, nõid, luudhobusel taeva, tumedal ööl, mil puhkab maailm und! Suitse, mu õlilamp, ohvrisuutsu hetkeil, mil kirjutan ridu.

Siis peaks aeg olema rännata Uniküllä. Sest inimene on matkaja siin maailmas.

Kordan jällegi, ei usu nõidust! Ei usu kaartide saladuslist jõudu. Vaid naeran üldse daami, kes tol õhtul lobises mulle mitte-midagi-ütlevailt kaartidelt. No — olgu. Võib olla tabab ta üldistes joontes minevikku. Seda on ju kerge aimata. Aga tulevik . . . ja mingi tutvus . . . Ei, ei, ennem sündigu midagi muud, kui et täitub kuulutus nõia suust, kus välguvad hambad teemantidena. Ei ole mingit mõtet lähemalt süveneda daamisse, kelle nõiduskunst ja kaardid vaid tühipaljas kiitlemine.

Või on tal siiski kuidagi õigus? Erineb ta siiski inimesist mingi hüpnootiseeriva jõuga, on ta mu kahtlusest hoolimata see, kelleks ta end nimetas? Loeb ta siiski selgesti inimeste silmilt ja väljapandud kaardelt kui peeglist läinud päevade haudkünkaid ja aimab ta tuleva aja unelmaid?

Ja nüüd, kõigest hoolimata, kiidan sind, nõid-
tütar, naeratlev daam seitsmeteistkümnene, kes
suudad korraiski mõtlema panna: võib olla et
siiski? võib olla et siiski? Austan sind, kelle
käes kaardid libisevad ja kes, nagu ise ütled, kül-
lalt kõigile ennustanud, ja need ennustused on täide
läinud.

Täna sind, nääriöö nõid: võib olla et siiski!

1921.

EEDI LILLED VAASIS

On lahke pühapäine kevadhommik. Kuldne päike meelitab aias helesiniseid lilli; nende kohal keerlevad liblikad õhus lenduritena; mesilased sumisevad vargsi õite kallal. Põõsais vilistavad linnud kevadist hümni, kuna kogu selle kirju maailmastiku kohal tuul aroome laiali kannab.

Aias valitseb rahu, mis omane pühapäevale. Siis kostavad rudiseval liival kerged sammud: Eedi ruttab aiamajakesse, istub pingile, mürab oma väikeste jalgedega, nii et maja laudseinad põrisevad ning värvilised aknaklaasid klirisevad. Poiss on täna nähtavasti heas tujus. Ta käib igal hommikul sama rõõmsana, upub päiksesse ning lillisse. Täna tal taas ilus valge kuub seljas, kirjud sukad jalas, mille otsas kollased kingad. Nii on ta nägus, otsekui kevadlill, õitsev nooruspuu.

Eedi tunneb lõbu, kui hiilgav päiksekuld läbi sini-punaste klaaside ta näo liblikkirjuks joonistab, ning sel momendil pöördub ta kõrvale. Kuid pilgud käivad edasi-tagasi, pea mõtteid täis, midagi vangistab teda, siis jookseb ta otsustavalt aiamajakesest välja, kumardub üle lillpeenra ja murrab lilli . . . üks . . . kaks . . . kolm . . . rohkemgi!

Tõepoolest, Eedi pole iialgi neid murdnud, ta on hoidnud neid elavaina varril, aga täna siiski see päev, täna tunneb ta vast, et neid vaja noppida ning armsamale rinda asetada. Täna näeb ta kirikus Hildat ja temale ta ep lilled viibki! Eedi ei küsi kelleltki nõusolu, Eedi ei mõista isegi lillede südamvalu. Vaid naeratades ulatab ta lilled Hildale

ning armsalt silmi pilgutades avaldab Hilda tänumärki.

Muiates vaatab poiss kramplikult kättesurutud lilli, kujutleb lapselikus rõõmus, kuis ta Hildaga kirikus kokku saab. Pärast kirikut voolab rahvas välja, ning nad mõlemad kanduvad ühes vooluga läbi suure ukse päiksesäralisse õue. Siis ütleb Eedi: „Tõin sinule oma aiast lilli! Pane rinda või vii koju vette!“ Kui Hilda mamma küllatulekule tõrgub, ütleb Eedi mamma mõne lahke sõna ning toob endaga kaks külalist lõunale. Koju jõudes jooksevad lapsed käratsedes aeda, kus Eedi Hildale kõiki puid ja istandusi näitab. Selle järele astuvad aiamaja villu. Istuvad mõlemad. Siis viibivad kõik kevadlilled unelmais ning naeratusis. . .

„Eedi, ae!“

Ega ta siiski ei kuule! — Ema astub lävele, heidab pilgu õue, ootab hetke ning hüüab taas:

„Tule tupp, Eedi!“

Eedi kuuleb ema viimseid sõnu, ärkab mõtteist, peatub siiski. — Naljatades pöördub aia poole, siis ruttab, lilled käes, joostes tupp, kus teda ema ootab. Seal asetab ta lilled seniks klaasi värskesse vette ja läheb ema juure.

„Kus sa ometi nii kaua olid?“

„Aias! . . . Aga varsti läheme kiriku?“

„Tule sööma!“

Eedi astub laua juure. Kuna suu ja käed isukalt söömist algavad, hõljub Eedi mõttes jällegi kaugele. Näeb enda ees vaid lilli, on nendega üle külvatud. Nüüd tungib vihk päiksekiiri tupp, mähib Eedi üleni kulda. Eedi tunneb, ta kõrval viibib Hilda, sama lillis ning kullas.

Eedi silmapilkselt sellele unelmale andudes, väriseb pilt ning kõik läheb tumedaks. Eedi näeb

olevat enda üksinda, kuna ema köögis talitab. Pärast söömist paneb ema poisile kuue selga, punase mütsi pähe. Sarnaselt jookseb Eedi õue, silmitseb väätkasve majaseinal. Silmad libisevad üle seina akna poole. Siin peatub pilk: päikse käes klaasis lobisevad lilled.

„Aga — mu kallid lilled!“

Mehike ruttab toa poole, kuid teel kohtab ta ema. Unustas, ütleb, lilled, tahab Hildale viia. . .

„Eks siis anna, kui ta pärast meile tuleb! Siis kingi talle värskemaid.“

„Tuleb ta tõesti? Läheb mu mõte täide?“ mõtleb Eedi. „Õige, ma võin ka pärast anda! . . . Aga kui . . . kui ta ei tule? Kui Hilda mamma ütleb, et tal kodus väga tähtsaid asju toimetada . . .“

See mõte lahtub; nad astuvad väravast välja kivisele tänavale. Päike juba kõrgel, munakivid kuivad ning valged, majavarjud pikad mustad . . . Ema võtab poja kättpidi enda kõrvale, kuna ammuoodatud reis algab.

Plagisedes veerevad troskad tühjel tänavail. Eedi lööb silmad maha. Ta näeb, kuidas ümargused kivid muutuvad pikkamisi ilusamaiks, siis omavad need lillede kuju. Eedi tunneb end viibivat roosides, mille peal nii pehme sammuda. Ning ta kõrval astub Hilda, käest kinni hoides. Mõlemad vaovad varsti üleni lillisse, ikka sügavamale. Kuulduvad kusagilt kaugelt veel hääled, kopsimised, hütüded. Selle järel vaikus. Kuldne päike paistab tuhmilt lillede puhmastikku, kostab, ei tea kust kohalt, imekena õrn muusika; Eedi tahaks kuulata, kuid Hilda viib teda sügavamale, kusagile alla, uimastavasse lillede ilma Eedi vaatab ainult tagasi ja komistab.

„Mis sa nüüd, pimehull, vaata ette käies!“

Eedi ei usu, heidab pilgu kõrgele. Ei taha loobuda nägemusist, ei ühegi hinna eest müüa neid pilta. Kuid näeb, et ta kõrval astub ema igavalt ühetoonilisel kirikuteel, mis näib olevat otsatu pikk.

Kiriku jõudes viib ema poisi kaugele nurka pinki istuma. Eedi tunneb seal, kuna ta pilk otsivalt ringi käib, igal pool nägevat Hildat emaga. Kuid näod, millel pilk peatub, võõrad ja lilli pole kirikus olemaski. Eedi kõrval otsib ema, prillid ninal, lauluraamatust midagi. Eedi silmitseb päiksevihku ning säravaid küünlalühtreid. . .

Kostab tasane orelmäng, mis muutub pikkamisi valjumaks. Ühes sellega Eedi hinges järkjärguline tõus, ei tea mis. On vaid midagi, mis teda liigutab, kaasa tõmbab. Nagu iseendast loobumus, andumus pühapäisele rõõmule. . . See viib kaugele tollest ilmast, mida noorus ammutab oma teadmise kohaselt. . . Eedi unistab ja näeb kõike armsat. . . Mõtleb lillist ning muust. . .

Vaikib orelmäng. Jumalateenistus lõpeb. Päike vaid kuldab endiselt metall-küünlajalgu, kattes kogu kiriku hõreda looriga.

Inimesed liiguvad uste poole, ka Eedi läheb ema järel pingist välja. Rinda matab mingisugune pettumus, nutt on kurgus ja lilled ei valmista teps enam rõõmu. Aralt küsib ta emalt:

„Hildat pole täna kirikus?“

Aga võib olla kandis neid vool juba õue! Tingimata näeb Eedi seal Hildat, teretab teda ja ulatab lilled. Ei pane tähelegi, kuis ta nagu merilaineil edasi liigub, välja säravasse kevadesse, lõhnavaisse lillisse. Hiilgava päikse pimestet, seisab Eedi kirikuesisel, mis kihab kui mesilaspesa. Puies-

teel sahisevad pärnad, kaugelt kostab lõunane muusika, sõidetakse troskail ja autodel; samas kõnelakse, jäetakse jumalaga. Kerjused kirikuustel andeid palumas.

Eedi kujutleb, otsekui oleksid ümberseisjad kõik mustad rongad, kuid tema üksinda nende keskel — õrn kevadlill. Ootab ikka veel Hildat — ei see tule ega tule.

„Eedi ae, tule juba!“

Eedi kuuleb, et teda kutsutakse ja lahkub kurvalt kohalt. Ta tahaks nutta, aga täna ei oska seda. . . Heal meelel süveneks Eedi, selle asemel, et ema käe kõrval koju kõmpida, ühes Hildaga lillisse, tundmatusse ilma, unede- ja armastusmaale.

Koju jõudes läheb Eedi tuppa ja istub akna juure. Vaasis norutavad Eedi lilled. Närtsinud, päiksetules kõrbenud. Eedi võtab need ohatas vaasis, vaatab, vaatab ja viskab siis lilled aknast alla. Ise kumardub üle aknaserva, kurvana ja haavatuna. All peenral uinuvad värsked lilled. Pääsukesed siristavad. Mesilased sumisevad endiselt õite kallal.

Siis puhkeb Eedi nutma. Ta lapselik kaebehääl on liigutav. Eedi vaasi peavad kord jälle värsked lilled ilmuma.

Algtekst : 1915.

Teisend : 1922.

KATASTROOF

Kui ma teda esimest korda nägin, olin arvamisel, nagu oleksin leidnud mingi pärl, mille väärtust esialgul hinnata raske. See oli umbes kahe aasta eest kusagil perekonnaõhtul, kus meie mõlemad kaasa mängisime. Mina viibisin tol ajal veel asjaarmastajana lavaringis, kust aga varsti mitmesuguste muude olude sunnil lahkusin. Mäletan väga hästi, kuidas mu tähelpanu algusest peale, juba esimesest harjutusest saadik, äratas see naine, erinev teiste hulgast oma lahkusega, armusega ja intelligendi välimusega, mille all aga siiski ei tuleks mõista mingit koketti ega liialdust. Ta oli mustade sügavsilmadega daam ja kuuldavasti juba kolmandat aastat abielus. Silmade kurbus, näo vaade ja punased tagasihoidlikud kirsshuuled ei töotanud ühelegi võõrale mehele midagi, sest tugevad jooned silme all oletasid naisele juba raskemaid päivi. Ta kandis õige harilikku ülikonda, mis moodne, ja polnud küllastet õlidega, mille lõhn tavalikult mõnel edeval naisel liig vastik; niisama ei leidunud ta kõnes midagi sarnast, mis oleks lubanud esineda temas mingit joont. Tähendan vaid, et ta mulle kõige rohkem meeldis siis, kui ta suunurgad kelmilt naeratasid ja isegi heledaks naeruks valmistusid. Oleks see naer õelnud ta hingeavaldusi, oleks ma mõistnud ta lühikest kõneviisi, kui ta, sinine siidsall õlgadel, meie keskel viibis!

Ta abikaas oli maalikunstnik — ja siit selgub, milliste raskustega tuli mõlemil võidelda, et oma

elujärge kuidagi parandada. Mees müütas omi õlimaale, pastelle ja joonistusi, sellest pisut teenides, ja oli suur õnn, kui läks korda mõnda suuremat teost rahaks teha; siis ei hoolitud ka likööri ja lõbusast õhtust.

Kuid milleks ma seda õieti jutustan! Siiski, on väga tarvilik ühe juhtumuse kirjelduseks puudutada kõiki iseloomulikku jooni. Seejuures ei anna ma sellele kujule, kellest jutt, ühtegi nime. Ta tõsist nime poleks põhjust öelda — mis teaksite Teie, austatud härra, ühest sarnasest väikesest tähtsusetust nimest, milline oli minu kolleegal. Ja ristida teda võõriti Mia Holmiks, Benita Morgeniks või Anna Rosalie Sarensiks — kas pole need kõik kuivad nimed, mis vaid kui kõlisevad kellukesed, mis ei iseloomustaks sugugi mu tegelast ja kaaslast ning mille tarvitamine mulle endalegi vastumeelt ja külm.

Olles taiduri abikaasa ja ise niisama kunsti vastu huvi tundes, hakkas ta — see sinisilmaline daam — lavast osa võtma. Ja sel alal, nagu tähendasin, oligi mul juhus teda näha. Kõnelesime mitmeist kavatsusist, mis oleksid kujunenud mõneks väljasõiduks kusagile külla, korraldades mingi pidu, ja võtsime tõsiselt kõiki võimalusi, mis meil tarvitada. Mina viibisin paaril korral tema pool kodus, milline oli kehv, kuid armas üürikorter. Seintel rippusid tööd mehe kompleksist, nende kõrval mõni visand naiselt, kes ka ennast maalis arendas. Kõige selle juures imetlesin seda värskust, tahtmist, püüdmist, millega loodeti läbi saada. Paraku ei näinud ma tol korral tema meest, välja arvatud kellegi meesterahva nägu, kes mu ees ukse avades tihti vilksatas. Ma polnudki sellest huvitet. Me käisime läbi kui ametisõbrad, veel enam, kui käijad

ühisel kunstiteel, mille lõppsihikis oleks olnud rahuldus ja töövilja maitsmine. Mõtlesin isegi tema kuju raiuda näidendi, aga see kavatsus jäi mul teostamata ja ühes sellega unus meelest sügavsilmaline naine, kuna aeg mind eemale paiskas kõigest sellest, milles senni liikunud.

Nii möödus poolteist aastat, mil ma daami ei juhtunud nägema. Olin imestunud, et ma teda kusagil ei kohanud, ei teatris, tänaval ega ka ühingu, kus kokkupuutumine inimestega õige harilik. Ühelt poolt ei saanud aega mõelda selle peale, et teda üles otsida, elu-olu üle järele pärida ja nii mõnestki huvitavast asjast juttu vesta. Sest ma põgenesin meelega eemale, teades ta viletsat hingelist seisukorda, kuigi oleksin teinud kõik, et toetada teda ettevõtteis, kuigi ma ise sugugi kõrgemal järjel polnud. Ja ta tuli mulle vaid meeles noil hetkeil, mil märkasin raamatkogus puuduvat köiteid, mida viinud temale lugeda aegviiduks.

Ühel talisel päeval — see oli vististi mõne kuu eest — sain ma ühingu näitejuhatuselt kirjaliku kutse osa võtta näiteharjutusist ja ettepaneku endist osa mängida näidendis, mida ühing poolteise aasta eest ette kannud ja mida nüüd uuesti korrata mõeldakse. Pean ütlema, olen põhimõttelikult sarnaste kordamiste, üldse mingi uuega mahasaamatuse vastu, aga ma mõtlesin järele ja olin siiski nõus näidendis kaasa tegema, just tänuväärt osa tõttu: joodikuid poissa kujutan ma, austatud härra, õige osavasti; ent sellest ärgu järeldatagu midagi!

Aga mitte ainuüksi osa ei huvitanud mind. Ma olin kindlal arvamisel, et näidendis esineb oma endises osas — ent tegelastele on üldse raske määrata uusi osi — see naine, keda ma ei taha nime-

tada ei Benita Morgeniks ega Erna Saueriks. Ma teadsin väga hästi, et harjutusil kohtan naist, kel kalduvust kunsti poole ja keda ma poolteise aasta jooksul juba surnuks pidasin. Aga tundsin siiski, et mul on kokku puutudes piinlik. Ja tõepoolest: esimesil harjutusil näis, et me teineteist ei tunne, sest me ei teretanud ega kõnelenud lähemalt. Aegajalt puutusid me pilgud kokku — tal olid ikka veel samad truud sügavsilmad! — ja varsti võisin juba temaga vabalt mõtteid vahetada. Ent ma ei puudutanud meelega minevikku, ma ei rääkinud meie endisest läbikäimisest ja mõtetest. Arvasin, et see on talle kuidagi valus, ja ma ise ei tahtnud sellest kõnelda.

Nägin, tal oli mõnikord vähe aega, rutates kuhugi. Kui ma paarikordse ebaõnnestanud järelpärimise peale midagi kindlat ei kuulnud, läks mul siiski korda temalt teada saada, et ta laulab kabarees, kuna ta viimasel ajal hääleliselt edasiõppimiseks samme astunud. Siit peale tundsin jälle tema kui näitleja vastu huvi. Ühtlasi avaldasin ma soovi, samale lavale — „Kuldse Orja“ kabareesse minna, sest minuski oli kunagi pöörane tahtmine sarnase kuigi labase tööga raha teenida. Ja küllap vist lauliski mu Benita Morgen või ükskõik nimetu romansse ja ballaade all istuvale õgivale publikule vaid seepärast, et saada krõbisevat raha lavajuhatuselt ja selle rahaga elada pisutki paremalt. Ta ütles mulle seda ja miks ei pidanud ma ta kõnet uskuma!

Kui nõnda harjutusil käidi ja omaaegse mängu võtteid, tüüpe ja mälestusi meele tuletati, saatsin teda paaril korral, on veel meeles, koju. Ent milliseks oli saanud mu daam! Tundus, nagu poleks ta endine, just kui oleks ta hoopis muud

kui kunagi ennemalt, just nagu lehviksid ta hinge üle teised lõhnad. Ja seepärast, jällegi, tahtsin põgeneda temast, ei mitte viha, ei põlguse pärast. Vaid ma tundsin end võõrana, väikesena ta kõrval; ma olin naiiv kloun — tema aga peenike daam!

Viimaks jõudis kätte etenduspäev. Piduruumid omasid aegsasti mingi heleda, rõõmsa ilme. Puhvetis nähti istumas võõraid kui varaseid pääsukesti, kes kevadel pesi ehitavad. Saali elektertulestik tundus nõiduvana hiilgena, peegeldudes nooris nägudes ja vargsi sissepiiluvais isandais ja daames, kes vaid tantsuhimulised. Kuid veel suurem tuhin, veel kibedam töö oli lavataguses sfääris, kus viibisin samasugusena asjaosalisena kui teisedki. See õhtu oli kõigile suur õpitund, sest esineti laval peaaegu tühjale saalile. Ent mis sellest! Tarvis oli vaid pisut vaimustavat tõuget ja me mängisime iseendile. Oleks huvitav näha olnud kõrvalt vaatajail, kuis meid peegli ees istudes moonutati vanuks mehiks, nooriks poisikesiks, ette seades osa kohaselt habemeid ja värvides nägu, milline toiming väljaspool teatrit vaid veidrus. Ja ma tegin end joodikuks külapoisiks, kes — mõeldavalt — haiseb alatasa liikvast ja kes õkitab päevast päeva: säärane saatatus on kord näitlejal!

Minu nimetu daam oli sel õhtul väga ilus, ma ütlen, erakordselt kena. Ta grimmeeris oma kulmud, silmad ja huuled nii osavalt, et esile ilmus mitmekordne värskus ja noorus. Seades siis pähe rätiku, oli ta külätüdrukuna armas ja ma unustasin, et oli mu ees proua! Ent mul kadus ajutiselt külätüdruku kuju kõrval tema tõsine kuju meelest, kuid temaga kõneledes hoovas temast endine naiselik hing. Mängu vaheaegadel ja silmapilgel, mil ta vaba, palusin teda paaril korral lava kõrvale

puhvtruumi, et juua klaas teed. Ja ta ei keeldunud. Sest ta oli sel õhtul minu sõber. Ja me jõime teed mõlemad grimmeeritult — minul peas kollane parukas ja selle üle huligaanlik müts — ja sõime kooke, mille eest ta väga tänas, kuna kirju eesriie meid muust puhvetpublikust lahutas.

Ühel silmapilgul lonkisin laval, kus vaheaeg. Ma juhtusin dekoratsioon-aknast sisse vaatama ja nägin mu daami kellelegi tegelasele, kes grimmist vaba, midagi seletavat. Ta kõnest selgus, et saalis on onu, kellele ta väikese kirjakese saadab. Ja nägingi ta käes valget paberit välgatamas. Mul oli see esialgul arusaamatu, kuid pärast-selgus kõik.

Näidend mängiti kõiksuguste äpardustega, mis tavalikud asjaarmastajail. Kuid olgu! Mängiti, nagu tähendasin, endile ja pärast seda pidi muidugi tants ja viin pidutuju tõstma. Seepärast koguski osa tegelasist kõrvalgarderoobi, nähtavasti teatud sõpruskond, kuhu meie näitejuht ja ka minu daam kutsuti. Imelik, miks nimetan teda oma daamiks! Vististi harjumus!

Pisut aja pärast kuulsin läbi vaheseina, mis ülal lae juures lahtine, lõbusaid häälotsusi. Seal oli toodud viina, likööri ja kooke, mida armastavad kõik naised. Neist elemendest küllastet, tundus, et seltskond, kuhu mind polnud kutsutud, rõkkas parimas alistumises Bacchusele. Kuulsin, kuidas kõlas idiootlik naer, klaaside kõlin ja siis — kuulsin sinisilmalist daami, kellest jutt, naljatavat, millist nalja kiitis kogu laudkond mõirates. Oldi ju nii vabad peale etendust, oldi näitlejad, kelle igavene tõde on alkohol! Oli suur lõbu nii tõusta joobnuna lauale, seal lallutades ja täites garderoobi ebameeldiva käruga.

Teadsin, oli õige, et mind joomingule ei

kutsutud. Ja vaatasin seepärast kainelt pealt Bacchuse mängu tormaval merikaldal; pidasin silmas vaid daami, mitte seepärast, et mul selleks kohustusi oleks olnud. Oh ei! Võib olla kasutab ta mu abi parajal ajal!

Kuid aja jooksul lagunes kärarikas seltskond kõrval garderoobis. Märkasin ukse vahelt vilgata vaid üksikuid joobnud nägusid, ja ei puudunud lõbus kõnelus siinsamas garderoobis. Siis nägin, et tuli garderoobi tema, kelle silmis oli näha joovastus. Ta istus lauale, mille ees tavaliselt nägusid jumestati, vaatas ringi ja naljatas ühe ja teisega. Mu tähelepanu äratasid ta sügav kaeluslõige ja küünarnukeni paljad lihavad käsivarred. Meie näitejuht ja elukutseline lavategelane, praegu muidugi vastikult silmi jõllitades, kuna ta rohkesti klaasi põhja vaadanud, seisis ta kõrval ja oli elavas kõneluses, mõlemad kelmikalt mürades.

„Oho! Teil on kenad käekesed!“

„Ärge lorage!“

„Aga tõsi, jumala tõsi!“

Härra hoidis daami käsi õrnalt peos. Ja see õrnus avaldus erakordselt seepärast, et härra oli erakordselt nokastanud ja ta keel oli pehme kui lõõritaval lõokesel ülal õhus. Ta suudleski noid käsi, aga ma ei tunnud sellest kahju. Mul polnud ju mingit õigust selle daami eestkostja olla, olin vaid mures mehe pärast, kes istus kogu tantsu aeg liikumatult, naelutatult puhvetis laua juures pudeli limonaadi taga. Daam käis mõnikord tema pool, rääkis mõne sõna ja käskis oodata. Siis lendas ta tantsima — õige tihti meie näitejuhiga.

Nüüd naljatasid nad, kuna daam süütult üht ja teist pajatas. Ta pani käe ka minu kui lähedal olija kaela ümber, ja oli nii armas. Vastik oli

mulle vaid selle kultuurinimese ja õpetaja ülalpidu, kes liig ruttu purju jääb ja lollusi räägib.

Oli kõnelus parimas tujus. Daam naeris avasui, kuna ta valged hambad välkusid ja huuled, millelt pühitud grimm, naersid süütute lapsukesina. Ta oli õnnelik, joovastunud alkoholist.

Ent seal lükkas härra tema käed eemale, ise lollilt kõrvale pöördudes. Siis omandas ta nägu idiootse naeruilme ja ta ütles:

„Oho! Ärge arvake! Ma ei unusta oma naist kahe klaasi viina järele! Teie mees ootab Teid puhvetis!“

Oli nagu pikse kärege. Naise näolt lugesin imestust, siis muutus see metsikuks vihaks. Aga lõpuks langes daam mu najale ja puhkes nutma kui laps:

„See alatu mees! See alatu mees! Ta haavas mind!“

Siis kogus ta end.

„Minu onu istub puhvetis, ma ei või ju ometi tema juures olla. Kuid vaadake kõik, ma olen aus, ma pole oma mehele, kes oma leiba niisama vaeva nähes teenib kui minagi, — ma pole talle truudust murdnud! Te ei oska naljata, tagamõtteta ja tooruseta lõbutseda!“

Siis nuuksus ta jälle, minu käsile toetudes. Härra tegi veidraid grimasse, pobises midagi lallutades ja kavatses pidult lahkuda, sirutades käe varna üliriiete järele.

„Minge! Kaduge siit!“ hüüdis daam ja näitas kurvalt, pisarais, ukse poole. „Te alatu mees! Ma ei taha Teid kunagi näha!“

Härra läks.

Peale mitmeid katseid läks mul korda kitsast

garderoobi tühjendada muust seltskonnast, kes tulnud juhtumust vaatama. Kui me kahekesi olime ja ka ukse lukutanud, kargas daam maha laualt, sammus peegli ette ja seadis oma frisuuri. Ma vaatasin ta näo vastuhelki peeglis. Siis nägin, kuis suured pisarad veeresid palgeid mööda alla. Ta istus peegli ette, pani pea lauale ja nuuksus nõnda.

„Niisugune häbemata inimene! Ma ei oleks iialgi seda temalt oodanud! Milline katastroof nõnda äkki!“

Ma rahustasin teda, hoides ta valgeid käsi ja piha, kuna kuivatasin pisaraid juustega, mis ta lahtistanud frisuuri tehes.

„Minu kallis proua! Olge rahul! See inimene oli joobnud! Äрге võtke seda südamesse!“

Ja ma panin oma pea ta juustesse, ta pead armsalt kallistades.

„Oled hea poiss,“ ütles ta, „ainuke hea inimene! Kui sa teinekord seda härrat näed, ütle, et ta on suur siga!“

Ta taskurätik oli pisaraist märg. Ta hääl värises. Nähtavasti suutis ta end rahustada.

„Ega ma purjus ole? Eks?“

Ütlesin, et ei ole. Aga hoidsin teda, teades küll, et veel pole ta peast lahkunud viin. Kõnelesin talle armsaimaid sõnu kui sõbrale, keda haavatud hinge põhjani.

Leidsin kaaslase, kes ühes tuli koju saatma minu daami. Me lahkusime seltsimajast kui haiged, kel küljes psüühiline epideemia. Naine meie vahel tuikus jalul, aga talle pidime valetama, et ta normaalne.

„Imelik, kuis sarnane katastroof võis võimalik olla!“ ütles ta, nägu minu poole pöörates, ja

mulle hõljus vastu viinalõhn. „Ma pidasin sellest mehest kui kunstnikust ja õpetajast lugu, aga nüüd on ta vaid alatu inimene, kes haavanud naist!“

Jõudes väravani, võttis daam taskust võtme, et avada luku. Kuid ta ei suutnud ja mu sõber toimetas ise värava kallal.

Oli mahti mõni sõna daamilt kuulda.

„Ütle, et ta on suur siga! . . . Ja küllap räägime teine kord kabaree asjus! Sina hea poiss!“

Siis kadus ta paksu värava taha, jättes meid mõlemaid jumalaga. Sammuime tagasi. Hommik hakkas pea koitma. Kuu paistis.

Sellest ööst saadik pole ma näinud daami, kelle õige nimi Teid, austatud härra, vist küll mitte ei huvitaks. Tegin katsed teda kodus tabada, kuid see ebaõnnestas. Tihti oli ta väljas, kord isegi ei olnud võimalik kokkusaamine daami haiguse pärast. Tähendan ainult, et ta nime lugesin kabaree „Kuld Orja“ reklaanlehel, ja siiski oli see — pseudonüüm!

Härra näitejuhi ja elukutselise näitleja kohta kuulsin, et ta õnnelikult isaks saanud. Mis muud sellest järeldada, jätan, austatud härra, Teie otsustada ja lõpetan.“

Juuni 1921.

TAEVAMINEK

*Lahkunud sõbra
Robert Orna mälestusele.*

*N*ing ses nägemuses ilmus tema õnnis kuju; aukuvajunud silmis oli kustunud elu. Ent äkki avanen ta kuivanud suu, elutud huuled liikusid taas ja ma kuulsin, kuis ta mulle jutustas:

Viivad mind mälestused tagasi minu maa-pealsesse ellu, viletsuste ja hädade orgu, kuid ühtlasi üleelatud rõõmurikkaile nooruspäevile, mis olid kui möödud uni ehk jälle otsekui lilleline kevad, täis unelmaid ja igatsusi. Viib mind tagasi tundmatu vägi maailma, milles nägin vaid heledat päikest, nooruslist vaimustust, kehalist piina ja valu, ühes palvetustega kauge teadmatu jumala poole

Olen kõrgemal igapäisest murest, olen kirikellade vaikne pühapäev äriilma börse-tundide kõrval. On saanud minust mingi olematu, siiski olev mõiste, mis eila vaevles valusais krampides ja otsis väljapääsu iseendast ja mis täna hõljub ei tea kuhu mõtlematusse ning luulelisse vabadusse.

Nii viibides kauguste, mõõtmatuste vallas, mida ühed inimesed nimetavad harjumuse järele igaveseks ja teised sedamaid lihtsalt hauataguseks eluks, nii olles vabanenud oma kõdunevast kehast ja vormidest, pean taas mälestama seda, mis oli, aga polnud midagi muud, kui üks ainsam — läinud päevade päikse tõusud ja loojaminekud, valuhood täis pisaraid, naljatujud, inimlikud kõned, ühistunne, vendlus, armastus, mis väänles minus saladuslikult kui mürgitaja madu. . . Ah neid kuristikke, kuhu olin sattunud nooruspäevade tujus, ah unelmaid, mis olid vahelduseks minu igapäisele elule maa peal! . . .

Viivad mind mälestused tagasi lukutet kuld-kirstule, milles hoidub mu kadunud noorus, ei iial enam korduv, ei iial anduv inimlistele tunnetele ja vormidele. Aga avan selle kirstu raske tabaluku igaviku võtmega, tahaksin puistata selle sisu tuule laiali kui kergeid sulgi, mis siis lenneldes õhus kaovad igale poole. Hakkaksin uskuma, et need polegi minule mälestused, sest minul pole inimlist aju ega keha, pean vaid konstateerima fakte, mis siiski olgu mõistetavad teile, elavaile.

Kes mina olin? Elasin maa peal inimesena, kes käis, liikus, kõneles, ennast ümbritsevat mõistis. Aga siiski tundus kõik see imelik; veerevate päevade lõngad näisid olevat raskemad raudaheleist, südame tuksumine minus endas sai päevpäevalt mõistatuslikumaks; nooruslik enesepettumus vaid mõjus kaasa, et olin iga päev meeli köitvalt kütkes, tundes omas olemises noorusaastate püüet ja tahtejõudu; ning veri voolas soontes kiiremalt. Ah, kuidas tuliselt iga libleke hõiskas ühtlasi: „ela! ela!“

Ning mis veetles mind algusest peale laps-põlve päevade lõppedes, kui värvitud mängukannid pidi vahetatama nende vastu, mis tõi elu endaga ühes? Ei võinudki enam rahuldada need armsad asjakesed, kokkulapitunud puutüke, kirjuist riidehilbest ja sulgedest, ei hobusekesed ega valgepäised nukud. Püüdsin saavutada midagi suuremat, millel oleks elulist, millest oleksin leidnud mõtte. Ja vaata, hing küünis juba siis kõrgemale inimnukkude näitusest, mida nägin iga päev enda ümber, oli minus midagi kaunist helisemas ja ma panin tant-sima need koomilised hilpudes nukud . . . õnal muusikal.

Muusika — taevaste rõõmude heliredelil roni-

sin kergena pajatsina oma igatsuste kuldaltarile ikka lähemale. Kõrvus helisesid kaunid viisid, hõljusid eeterlained kogu minu elu jooksul, ülendades maist meelt ja mõistust, sundides mind ennast looma sarnaseid viise. Minu süda tuksus kõlavalt, ja ma kuulsin selles kõlavuses pühalikku kellakaja kirikornist.

Elasin oma inimliku nooruse vanemate vagusa hoole all, aleviku ääres madalas majakeses. Polnud väljavaade siit väikesest aknakesest kitsale tänavale kuigi veetlev. Silma puutusid vaid igavad küüru vajunud majad, räpane tänav ja veel räpasemad inimloomad, kes roomasid päevade viisi kõnniteel, tülles ei tea kust poolt ja minnes teadmatusse.

Mina istusin tihti käsipõskil aknal, vaatlesin elu ja ilma, andusin oma alatise lõbutuju kõrval ka üksildusele ning mõtiskelule.

Siis pigistas mind mõte: inimene, oled surelik! Täna näed päiksepaistelisel ilma, aga mis saab sinust homme? Täna liigud elurõõmsalt nooruspäevade unelmais, aga ehk oled, enne kui uus päev tõuseb, juba elutu? Ja hakkas minus midagi närima minu kehalist olemist, kihvtine südame-uss muutus reaalseks haiguse-ideks ja tõsisena ähvardas mind saatus: kui mitte tänapäev, siis homme! kui mitte hommikul, siis õhtul!

Aga hoolimata kõigest sammusin edasi oma elu lilleter teel, millele puistati roose ja õisi lumesaona, nagu oleksin Kristus, kes sõidab Jeruusalemma! Aga olin Kristus, kuid peas kandsin valu-pärga kibuvitsa õitest ja ohakaist. Minu elutee muutus okkaliseks.

Ning päivil, mil hallid murekangad kudusid minule valukuue, mil ainsam järele jäänud lootustera kõlkus ülespooduna raagus mõttetuse oksal, — siis

pöördusin taas tagasi oma taevasele heliredelile, otsisin lohutust klaverilt, mis isa hoolas töö ja kingitus oma armsale pojale. Rõkkas maja, rõkkas tänav, rõkkas kogu jumala maailm neist helidest, kui libisesid sõrmed üle mustvalge klahvide rea. Nägin elulist rõõmu kõigi näol, oli õnnelik minu õde, tundis head meelt ema.

Viivad mind mälestused tagasi kaugele noorusmaale, kus kõlisevate kellukeste ja tumedate tromboonide saatel arenes elu ringmäng, mis tundus mulle nii imelik! Ja nooruslike dekoratsiooni ümbritset said armsaks kaks säravat inimsilma, millest lugesin armastust — ülevat ja suuremat kui maine kirk! Olid kui kaks päikest paistmas minu halluse kõrval, ja see elustas!

Ei saanud siiski loobuda kihavast elust, ei saanud anduda üksildusele ja armastusele. Nägin oma ümber veriseid sõdu, kättemaksuhimulisi võitlusi, mille keskel inimene muutus idioodiks. Nägin inimkonna maist viletsust, tema püüete ja lootuste hääbumine tegi mulle valu. See tõmbas kaasa, köitis mind mingis kiusatushoos ja võitlushimus, sattusin noorena tulimerre ja kuulide sattu, mida välja mõelnud inimene, et tappa nendega inimkonda. Pidin minema võitlusse, tuliriist õlal, inimõtte kaitseks, ja mulle kõneldi, et isamaa on hädaohus.

Taas leegitses minus tahtmine heidelda selle tundmatu jumala eest, kellele ehitasin ju noorena altarid. Kuid hinges pakitses: siin on sinu surm, siin on sinu surm! Näis, võitlesin surma eest, et viimaks siiski alistuda temale. Aga lahingus suri sisemine linnuke, õrnade helide asemel kuulsin vingumist. Ununes inimene oma väikese hingeakesega,

sest inimesest sai vaid lihatomp, mis igal hetkel lamab verisena kraavis! Inimene muutus paberist tolaks, keda igaüks võis nõõrist tõmmata, kuna igale tõmbele tegi ta vastavaid liigutusi jalgade ja kätega. Kadus inimesest jumalik säde, ta sai masina-kultuuri orjaks, verise saagihimu igaveseks teenriks.

Selles lõõmavate tulikahjude ja lahingute mängus, raudrelvade ja kuulide metalses muusikas ärkas minus siiski veel igatsus kõrgema järgi. Ei ma leidnud rahu tollest igapäisest tapmisest, ei vaimustanud mind möödaveerevate sõjavankrite mürin. Kuid igal minutil võis tabada kuul minu maist kesta, mida hoidsin aastate viisi nagu kallimat vara. Iga tund oli otsustav, ja kui ruttu poleks võtnud surm elu üle võimuse.

Siiski, nähtavasti otsustas suur vägev saatus teisiti. Sattusin vaenlase leeri, ning see juhtus mulle endale arusaamatult. Olin vang, esimest korda elus valdas mind teadmine, et pean alistuma võõrale võimule, tundsin enese olevat aheldet kätest ja jalust. Kui kaugel oli vabadus! Ja kuna väliselt kõitis mind võõras ümbrus ja olud, millega juba hakkasin harjuma, tundsin enda sisemuses närvivat looma, kes tegi valu: rinnus tärkas haigus, hingamine muutus raskeks, aimasin midagi halba . . . Vaevlesin haigemajades, mind veeti siia ja sinna, palaviku-unelmais nägin pimedaid viletsaid vangikonge ja ahelaid. Silmis kustus endine rõõm, kahvatu nägu avaldas eluraskusi.

Siin otsekui kuristik mälestustes. Äkki märkan taas päiksepaistet, mina liigun endiselt oma noorte hulgas, näen jälle tuttavaid nägusid. Kõik läbielatud piinad ja vaevad on möödas, olen vaba-

nenud raskete päevade küüsis, tahan uuesti elada! Tahan taas püstitada kõrgena sambana elumõtte, tahan siit peale anduda veel kord jumalikkudele helidele, mis veetlesid mind aastate eest! Olen sama lõbus kui ennegi, vangikojad ja sõjahirm saanud vaid muinasjutuks, mida kõneldakse tulevaste põlvetele. Aga ülemeeliku lõbu taga peitub tume teadmatus, raske mõte. Nägu kahvatab, silmad muutuvad kurbadeks, huultel otsekui mängivad surmavärvid. See hea inimene, kelle silmis leian endiselt armastust, hoolitseb minu eest, trööstib mind, annab minule hoogu kõigest hoolimata edasi töötamiseks, tundide viisi viidab minuga aega. Suvised palavad päevad on värskendavad, tumedas lehestikus puhkan tihti, vaadates pea kohal läbi paistvat taevast ja mõtlen: kui kestaks alati elu armsana! Kuid tead, et kord algab suur taevaminek. Ent kogu elu ja noorus on taevaminek. Möödapääsemata valudega liiguvad kord silme ees kujud, kes kaovad kui udu. Nad lähevad kusagile, ei tea kuhu, aga arvatavasti õnnetaeva. Jäävad vaid mälestused. Seda kenamad, et see taevaminek on suur, õnnis, päkseline. Hõljagem taeva! Kerkiagem kuldvankril määratuise ilupilvisse: elagem!

Nii igatsesin elada, nii leidsin igas liigutuses mõtte. Kuid ühel päeval, kui suvised heledad soovid hääbusid ja sügiskollane linn mattus kurbusse; kui taevas võõbati halliks ja puielt langes lehti, — siis haaras mind pihast tugev hiigla käsi, surus minu raske tõukega voodi. Kurgus tundsin kõrisevat valu, pea täitus hallusega, ümberringi kõikus ja liikus, ning tõusta oli võimatu. Hingamine muutus korratuks, rinnust kostis ähkimine, mis sarnastus ägava veduri omale. Kõhahoog mattis tihti hingamise, ja üllatusin sülitades: nägin

verd, mis ilmus ühes batsilluste-
rikka rõgaga! Oleks nagu katkenud midagi
rinnus, nii kohutas mind enda veri. Ning ühtlasi
pidin võtma tõeks, et vere ilmumine tähendab
tingimata tiisikust, parandamatut tõbe. Lamasin
voodis haigena, minu juures valvati, mulle anti
arstirohte, mis targad mehed haigete arstimiseks
kokku seadnud. Kas on vaid tervenemiseks ühtki
abinõu, kui tõbi saab viimaseks kannatuseks siin
eluteel, kui surm asub haigevoodi jalutsisse ning
hõikab viimist hõiget? On's tarvis enam ühtki
maist lohutust, kui keha saab jõuetuks, käsi nõr-
keb ja silmi asub klaasine sära? Eks siis tüüri
sina oma laevukese igaviku-rannale, eks soovi sina
jätta kõik reaalne, oodates lõppu?

Nägin minagi juba õudseid varjundeid oma
ümber. Pidin ahelduma süngi raskete kettidega,
vaeveldes palavikus, köhas ja hingamispiinas. Mõõ-
dusid päevad, ööd igavuses. Ei tõusnud päike, kes-
tis vaid igapäine hallus, kuhu kadus minu eilane
nooruslik jõud ja kergus. Olid ööd koguni pime-
dad, need näisid kannatamatult pikad, sest polnud
und, polnud aega magada, kui oli vaja veel lüüa
eluhelide lõppakorde.

Kodusel tänaval askeldasid vist küll inimesed
endiselt asjalikult, sõelusid edasi-tagasi omi maiseid
toiminguid, sõitsid või kõndisid reegelkindlalt. Mina
ei võinud enam näha nende elavaid kujusid, kuna
mind haigus needis süngi. Sirutasin küll tihti pea
palavalt padjalt kõrgemale, kuid polnud näha muud
läbi akna kui tuhkhall taevas. Seal väljas olid
kõik lõbusad, kogu elu võimas voog ähvardas
paisata vähemagi takistuse, päivil kihutasid autod
kesklinna kividel, õil kubisesid lokaalid, kus pillati
raha kergetena sulgedena. Mind eraldas sellest

elust ainsam mõte: alistusin oma raskele haigusele, millest ometi lootsin vabaneda. Ja veel kaugemale sattusin elust ning inimestest, kui mind viia lasti haigemajja, mis asus kaugel linnaserval. See oli õudne hoone, kuna temast hoovas külmus ja ükskõiksus, mis oli võõras mu hingele. Mina põdesin nüüd ühes teiste kõdunevate inimloomadega palatis; ma nägin iga päev, kuis mu kõrval korisesid tõbised ja vaakusid surmale. Nad kanti ära — jäi tühi koht... Ei. Vabanenud sāngi paigutati järgmisel päeval uus surmasulane.

Oligi see minu elumõte, noorusaastate saavutus, et pidin siin üksinda kõnelema oma issandaga, lahutatuna kõigist sõpradest, kuigi tõi mõni üksik mulle tervitusi ning sügislilli? Oli see kauniste päevade tume järelkaja, kui oma silme ees nägin tõsisena surma? Kuid ei ma tahtnud surra! Ei ma tahtnud lõppeda siin haigemajas, selles õuduslossis, kuhu mind toodi peaaegu vägivaldselt. Nutsin endamisi, tundsin kahju, et noorusaeg nii üürrike! Nimetasin kõiki armsaid sõpru, hüüdsin neid, soovisin nende lähedust. Ärkas igatsus, veel kord ühiselt viibida ekstaasis muusikalisel lillepäeval, aga mulle jäi see kaugele!

Ühel päeval muutus olukord halvemaks. Olin segane, aju täitis sonimine, mõtted rändasid mõistmatult ja paisatult. Tundsin, et lähenen lõpu algusele, milles avatakse mulle kuldsed väravad teise ellu. Olin nõrk mõtlemiseks, kõhn käsi lebas jõuetult rinnal. Kui udus märkasin laual ju närtsivaid õisi, mis tõi minu armastet! Tema istus mu kõrval, jälgis mu hingamist, vaatles mu õhtulikku kustuvaid silmi ja valas pisaraid ojana! Olin mina närtsiv lill, olin mina verev loojaminek, olin mina surija! Ei iialgi enam mängi minu

sõrmed teile, minu noorussõbrad, ei iial loe teie minu näolt naeratusi ja muigeid. Ei iialgi!

Ning veel viimaseks väljenduseks, viimaseks kokkuvõtteks omasid käsivarred imelise jõu. Lamasin nõrgana sängis, kuid mu käed tõusid ning ma vehklesin nendega, lüües takti viimast korda elus. See oli surmatakt, kuna hääbuvate helide saatel uinusin vaikselt ja rahulikult, nagu jääb magama laps pärast valusat nuttu ja kannatust.

Nii kustusin. Käed, jalad, nägu, kogu keha muutus külmaks, sest polnud enam südame tuksumist ja veri soonis seisatas äkki. Mind ümbritses udu, milles kauguses nägin midagi leegitemas; ei ma tea, mis oli see, nagu palju jääb saladuseks elus ning surmas.

Siis asetati mind valgesse kirstu, aga pidin lamama õudses külmas kuuris, kuna mu ümber kogunud sõbrad matuspäeval haletsesid mind. Millise kurvastusega kõneles minust õde, ema, milliseid varjatud pisaraid valas isa! Nemad võtsid pihku minu külma käe, mille sõrmed elavaina kunagi edasi andsid elu-heliseid. Nemad puudutasid minu hangunud otsaesist, nemad oleksid suudelnud mu suletud silmi. Nemad imetlesid mu habet, mis kasvanud haiguse kestusel! . . . Mind kanti pidulikult kalmistule.

Vaadake, seal liivasel lagendikul, kus koolnute vabariik, kuhu ei tungi iial elavate inimeste armastus, soojad ahjud ja kõnelused, — seal leiate künkaid, mis nüüd sulavad kevadpäikeses talvisest lumest. Rist ja küngas — küngas ja rist — rist ning ikka küngas. Neid palju. Ühes hauas kõduneb minu maine keha.

Olen nüüd kirikkellade vaikne pühapäev, olen

olematu, siiski olev mõiste, minu mälestuste taevaminek on teile suur mõistatus. Kaon taas nagu lilleke, mis õitses, ja varsti pole teda teps. Kaon igavikku, ei miski ei millessegi, tühjusse, kosmose piirita kaugusse . . .

Kadusid sõnad, tema kõhn koolja kuju sulas aeglaselt kokku, nägemus lõppes. Oli see nägemuslik viirastus või elu ise?

Märts 1923.

	Lhk.
Püha Maarja	5
Bacchanaal	13
Adalbert Kiiveti lohe	21
Pääsukesed taevaredelil	37
Kus Selma elab	45
Nõid	59
Eedi lilled vaasis	67
Katastroof	75
Taevaminek	87
